

VALTIONEUVOSTON ASETUS KALASTUKSESTA TENOJOEN VESISTÖN SIVUVESISTÖISSÄ VUONNA 2026

1 Asian tausta

Asetus koskee Tenon vesistön Suomen puoleisia sivujokia, joihin lohi nousee. Lohen nousualueetta on seitsemällä osa-valuma-alueella. Lohen nousualueiden koko vaihtelee paljon. Laajin osa-valuma-alue on Utsjoen vesistöllä, missä Utsjokeen laskee myös sivujokia kuten Kevo- ja Tsarsjoki, joissa on geneettisesti erilaistunut lohikanta. Toiset sivujoista ovat huomattavasti pienempiä, kuten Akujoki, missä putous rajoittaa lohien nousualueen hyvin lyhyeksi. Sivujokien kalastuskäyttö on perinteisesti keskittynyt Utsjoen vesistöön, Vetsijokeen sekä Pulmankijoen vesistössä Pulmankijärveen. Muissa sivujoissa kalastus on ollut hyvin vähäistä Kuoppilasjokea lukuun ottamatta. Silloinkin kun lohikantojen tila oli parempi, eri sivujokien lohia kalastettiin eniten Tenon rajajokiosuudella, jonka kalastusta säädellään Tenojoen vesistössä Norjan kanssa vuonna 2016 tehdyllä kalastussopimuksella (SopS 41 ja 42/2017, jäljempänä *Tenon kalastussopimus*) ja siihen sisältyvällä kalastussäännöllä.

Vuoden 2019–2025 lohien nousuvaellukset Pohjois-Atlantilla ja myös Tenolla ovat olleet poikkeuksellisen heikkoja. Vuonna 2024 lohien nousumäärä oli koko havaintohistorian alhaisin. Edellisvuoden aallonpohjaan verrattuna tilanne parani vuonna 2025 etenkin yhden merivuoden pikkulohien osalta, mutta vastaa edelleen 2020 luvun heikkoa tasoa. Tutkimustiedon mukaan Utsjokea lukuun ottamatta kaikissa tärkeimmissä lohikannoissa mereltä palaava lohimäärä oli vuosina 2020–2025 niin pieni, että se alitti jo ennen minkäänlaista kalastusta kestävästä poikastuotantoa kuvaavan hoitotavoitteen.

Muutos näyttää liittyvän ympäristötekijöihin, lähinnä lohien eloonjäntiin, kun vaelluspoikaset (smoltit) siirtyvät joesta meriympäristöön. Lisäksi heikon emokannan seurauksena syntyvään harvaan poikaskantaan kohdistuu jokivaiheessa suhteellisesti voimakkaampi saalistus petojen taholta sekä muiden lajien kilpailua, mikä lisää riskiä lohikannan luontaisen elinkierron pysyvistä häiriytymisestä, jota voi olla vaikea korjata. Heikentynyt merieloonjänti viime vuosina näkyy myös seurannassa, missä on voitu verrata Utsjoesta merivaellukselle lähteneiden smolttien määrää palaavien yhden merivuoden lohien määrään. Ilmiön kesto on vaikea arvioida. Vastaavia tilanteita on havaittu aiemminkin Tenon lohikannoissa yksittäisinä vuosina tai parin vuoden jaksoina, jonka jälkeen smolttien meriselviytyminen on palannut tavanomaisemmalle tasolle. Tällä kertaa ilmiö on kuitenkin kestänyt jo useita vuosia.

Alhaiset nousumäärät käyvät ilmi mm. Tenon pääuoman, Vetsijoen sekä Karas- ja Jiesjoen viistokaikuluotausaineistoista; Utsjoen ja Ylä-Puolmankijoen vesistön videoseurannoista sekä Akujoen ja Ylä-Pulmankijoen sukelluslaskennoista, jotka on raportoitu vuoden 2026 Tenon lohikantojen tila -raportissa. Samassa raportissa on myös esitetty vuodesta 2017 käytössä ollut lohikantojen tilaa kuvaava hoitotavoite, mitä tarkastellaan aina neljän viimeisimmän vuoden tulosten perusteella. Hoitotavoite on määritelty todennäköisyyksinä, jolla asetetut kutukantatavoitteet saavutetaan ja tarkasteltu onko kannassa hyödynnettävää ylijäämää. Näillä perusteilla kannat on jaettu viiteen eri ryhmään:

1) Kutukantatavoitteen saavuttamisen todennäköisyys neljän viime vuoden aikana on yli 75 % ja kutukantatavoitteen täyttymisaste on yli 140 % (tumman vihreä symboli)

2) Kutukantatavoitteen saavuttamisen todennäköisyys on yli 75 % ja kutukantatavoitteen täyttymisaste on alle 140 % (vaalean vihreä)

3) Kutukantatavoitteen saavuttamisen todennäköisyys on 40-75 % (keltainen)

4) Kutukantatavoitteen saavuttamisen todennäköisyys on alle 40 %, lohikannassa hyödynnettävää ylijäämää vähintään kolmena vuotena neljästä (oranssi)

5) Kutukantatavoitteen saavuttamisen todennäköisyys on alle 40 %, lohikannassa hyödynnettävää ylijäämää alle kolmena vuotena neljästä (punainen)

Tila-arviointien perusteella kaikkiaan 13 lohikannalla neljästätoista hoitotavoitteen täyttymisen todennäköisyys oli alle 40 % ja kaikki näistä kannoista sijoittuivat heikoimpaan kantojen tilaluokkaan (punainen), jossa hyödynnettävää ylijäämää ei ole ollut vähintään kahtena viimeisestä neljästä vuodesta. Utsjoen ja Vetsijoen vesistön hoitotavoite oli hieman yli 40 %, mutta koska hyödynnettävää ylijäämää ei ollut kuin kahtena vuotena neljästä, kanta luokiteltiin punaiseen tilaluokkaan.

Tutkimusraportin johtopäätöksen mukaan Tenojoen lohikantojen kriittinen tilanne jatkuu edelleen, ja siksi eri tilaluokkien yhteydessä kantakohtaisten hyödyntämisasteiden asettamismenettelyn mukaisesti lohenkalastusta ei tulisi aloittaa ennen kuin tilaluokat nousevat vähintään oranssiin tasoon.

Nousulohien määrän pieneneminen ja siinä havaittu voimakas negatiivinen kehitys edellyttävät, että Suomessa ja Norjassa reagoidaan tilanteeseen myös kansallisessa säätelystä sivuvesien osalta Tenon kalastussopimuksen edellyttämällä tavalla varovaisuusperiaatteen mukaisesti. Sivuvesien kalastuskiellon lisäksi Norja reagoi vuoden 2024 jälkeen Tenon ja Näätsjöjoen lohikantojen heikkoon tilaan laajentamalla lohen rannikkokalastuksen kieltoaluetta Finnmarkissa siten, että lohenkalastus oli sallittua ainoastaan Finnmarkin kaikkein läntisimmässä osassa. Norjan rannikkokalastuksen rajoitusalueen laajentaminen on osaltaan lisännyt jokiin palannutta lohimäärää Tenossa ja myös muissa Finnmarkin lohijoissa. Norjan toteuttamalla kyttyrälohen poistopyynnillä on puolestaan voinut olla lohen nousua estävää vaikutusta, vaikka pato oli toiminnassa vain osan lohen luontaista nousuajankohtaa ja lohien pääsy pyyntipadon läpi onnistui vuonna 2025 paremmin kuin vuonna 2023.

Kaikkien Tenon sivuvesistöjen osalta nähdään välttämättömänä rajoittaa edelleen lohenkalastusta vuonna 2026, minkä takia tässä asetuksessa esitetään lohenkalastuksen sallimista vain kahtena vuorokautena Utsjoessa ja Vetsijoen, ja annetaan tarkempia säännöksiä muiden lajien kuin lohen kalastuksesta. Nousulohimäärän kasvu vuoden 2024 kaikkien aikojen aallonpohjan jälkeen antaa kuitenkin pientä toivoa tilanteen paranemisesta tulevaisuudessa.

Sivuvesistöissä esiintyy lohen lisäksi Tenon vesistön kalastuskulttuurin kannalta keskeisiä saalislajeja kuten taimenta, harjusta, siikaa ja haukea. Niiden kalastukseen sivujokien Tenoa pienemmät uomat ja joidenkin sivujokien järvilaajentumat tarjoavat hyvät puitteet. Näiden lajien kalastus on edelleen mahdollista huomattavasti vapaammin ja pidemmän ajan puitteissa kuin lohen kalastus tällä hetkellä.

Vuonna 2025 annettussa sivuvesien kalastusta koskevassa valtioneuvoston asetuksessa lohenkalastus sallittiin kolmena vuorokautena heinäkuun 1 päivästä heinäkuun 4 päivään saakka Utsjoessa. Lohta sai kalastaa vavalla ja vieheellä, sekä seisovalla verkolla ja padolla. Asetuksessa säädettiin lisäksi saaliskiintiöstä, jonka mukaan oli sallittua ottaa yksi lohi/kalastaja/kausi.

Luonnonvarakeskukselta saadun tiedon perusteella saalisrekisteriin ilmoitetut lohisaaliit olivat pieniä vuonna 2025, kun lohenkalastusta sallittiin kolmen vuorokauden ajan. Utsjoen vesistöstä lohia ilmoitettiin saaliiksi 35 kappaletta. Saalisarvioon sisältyvää epävarmuutta on vaikea arvioida, mutta saaliiden suuruusluokka oli joka tapauksessa pieni.

Vuodelle 2026 esitetään edelleen rajoitettua lohenkalastusta, kahden vuorokauden ajan heinäkuussa Utsjoen vesistössä ja Vetsijoessa. Lohta saisi kalastaa samoilla välineillä kuin viime vuonnakin, sekä lisäksi säädettäisiin yhden lohen saaliskiintiöstä.

Muiden lajien kuin lohen kalastusmahdollisuudet on pyritty pitämään mahdollisimman laajoina. Lohen sivusaaliin mahdollisuutta tällaisessa kalastuksessa on pyritty pienentämään välineiden tai kalastusaikojen määrittelyllä siten, että todennäköisyys saada pyynnissä sivusaaliina lohta on pieni. Muun kalan pyynnin saaliina saadaan virta-alueilta lähinnä harjusta ja vähäisemmässä määrin siikaa, taimenta, haukea ja madetta. Järvialueilla siianpyynti syksyisin on tärkeä pyyntimuoto, lisäksi saaliiksi saadaan etenkin harjusta. Esimerkiksi muiden lajien kuin lohen kalastus olisi edelleen sallittua koko vuoden järvissä 200 metriä kauempana joen niskaa tai suuta.

Viime vuosina Tenon sivuvesien kalastusta koskeva asetus on ollut voimassa vain vuoden kerrallaan, koska Tenon lohikantojen tila ei ole ollut niin vakaa kuin aiemmin ja tilanteesta on saatu vuosittain uutta tietoa. Kalastuslain asetuksenantovaltuudet eivät kuitenkaan lähde liikkeelle vuosittaisista asetusten tarkasteluista, vaan pääsääntöisesti asetuksenantovaltuudet sisältävät valtuuden antaa asetus, joka on voimassa toistaiseksi.

1.1 Valtuudet asetuksen antamiseen

Tenon sivuvesiä koskeva asetus annetaan kalastuslain (379/2015) nojalla. Kalastuslain 1 § määrittelee lain tarkoituksen, joka on järjestää kalavarojen ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä käyttö ja hoito parhaaseen käytettävissä olevaan tietoon perustuen. Pykäläkohtaisessa perustelussa (HE 192/2014 vp) todetaan, että lain tarkoitussäännöksen taustalla on ajatus siitä, että kalastuslakia sovellettaessa on pyrittävä varmistamaan kalavarojen käytössä ja hoidossa toiminnan kestävyuden toteutuminen sekä ekologisesta, taloudellisesta että sosiaalisesta näkökulmasta. Lain lähtökohtana on kalavarojen kestävä hyödyntämisen mahdollistaminen vapaa-ajankalastuksessa sekä kaupallisessa kalastuksessa, mutta se sisältää myös suojelunäkökulman. Kalavarojen käytössä ja hoidossa keskeisenä periaatteena on sen varmistaminen, että kalavarojen käyttö on ekologisesti kestävä ja kalakantojen luonnonlisääntymisen edellytykset turvataan.

Kalastuslaki sisältää asetuksenantovaltuuksia, joissa kalastusrajoitukset eivät suoraan perustu lakiin, vaan saavat sisältönsä asetuksesta. Kalastuslain asetuksenantovaltuuksia koskevaa sääntelytekniikkaa on pidetty erityislaatuksena (mm. KKO 2022:25). Ratkaisussa todettiin, että koska perustuslakivaliokunta oli kuitenkin arvioinut kyseisen sääntelytavan täyttävän tarkkarajaisuuden ja täsmällisyyden vaatimukset, ei korkein oikeus puuttunut asiaan.

Perustuslakivaliokunta on kalastuslain kokonaisuudistuksen yhteydessä lausunnossaan (PeVL 58/2014 vp) esittänyt, että kalastusrajoitusta koskevien asetuksenantovaltuuksien osalta sääntelytekniikasta perustelluin ratkaisu olisi yleisen vaarantamiskiellon tai huolehtimis- taikka suojeluvetoisuuden sisällyttäminen lakiin. Tämänkaltainen sääntelyratkaisu olisi lisäksi omiaan korostamaan perustuslain 20 §:n ympäristövastuusäännöksen mukaisesti sitä, että julkisella vallalla ei ole ainoastaan valtuutusta, vaan myös vastuu huolehtia luonnosta ja sen monimuotoisuudesta. Perustuslakivaliokunnan mukaan tällainen sääntelytapa ei estäisi kalastuksen sääntelyyn liittyvien hyväksyttävien joustoelementtien huomioon ottamista

asetuksia laadittaessa, eikä se myöskään merkitsisi vaatimusta tarpeellisten rajoitusten säätämisestä laissa. Eduskuntakäsittelyssä lakiehdotuksen asetuksenantovaltuutta koskevaan 52 §:ään lisättiin momentti, jonka mukaan valtioneuvoston ja maa- ja metsätalousministeriön on osaltaan huolehdittava kalavarojen kestävästä käytöstä ja hoidon toteuttamisesta luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseksi.

Kalastusta koskevat rajoitukset voidaan sijoittaa ympäristö- ja luonnonvaraoikeuteen, joissa esiintyy paljon lakia alemman asteista sääntelyä. Perustuslakivaliokunta on muun muassa lausuntokäytännössään (mm. PeVL 106/2022 vp) todennut, että ”esimerkiksi ympäristölainsäädännölle olevan tyypillistä, että huomattava osa yksityiskohtaisesta sääntelystä jää lakia alemman asteisiin säädöksiin. Tämä johtuu pitkälti siitä, että sääntelyn on tarpeen olla varsin yksityiskohtaista ja teknisluonteista. Lisäksi valtuudet ovat usein tarpeellisia Euroopan unionin runsaan ja yksityiskohtaisen lainsäädännön täytäntöönpanemiseksi. Toimialoittain ja toiminnoittain vaihtelevista velvoitteista säätäminen asetuksen tasolla voi tällöin olla perusteltua, koska muutoin sääntely lain tasolla muodostuisi tarpeettoman yksityiskohtaiseksi ja tapauksittaiseksi.” Asetuksenantovaltuudet eivät kuitenkaan tällöinkään voi jäädä liian avoimiksi.

Kalastuslain sisältämä asetuksenantovaltuuksia koskeva sääntely on katsottu poikkeuksellisen tarkaksi ja yksityiskohtaiseksi. Maa- ja metsätalousministeriö on kalastuslain uudistuksen yhteydessä korostanut, että lakiesityksessä olevat asetuksenantovaltuudet ovat välttämättömiä ja perusteltuja sääntelykohteen erityislaatuisuuden kannalta. Kalastusrajoituksia on pystyttävä asettamaan tarvittaessa nopeasti ja niitä on pystyttävä muuttamaan joustavasti kalakantojen tilan vaatiessa. Sääntelytarpeet ovat usein paikallisia, koska alueen kalakantojen tila ja kalastusolot vaikuttavat niiden sisältöön. Esimerkiksi Tenon sivuvesistöjen tapauksessa lohikantojen tila vaihtelee sivujoesta toiseen, samoin se, onko sivujoessa yli päätään kalastettu lohta. Kalastusrajoitukset sisältävät yleisesti myös paljon teknisluonteista sääntelyä, kuten esimerkiksi pyyntivälineiden yksityiskohtaisempaa määrittelyä. Tenon sivuvesiasetuksen päämääränä on aikaansaada oikeasuhtaista kalastuksen säätelyä tilanteessa, jossa Tenon sivujokien lohikantojen tila on vaihdellut voimakkaasti vuodesta toiseen ja mahdollistaa samalla muiden lajien kalastuksen jatkuminen. Tenon sivuvesiä koskevilla perusoikeusrajoituksilla (lohenkalastuksen rajoittaminen) voidaan katsoa olevan painava yhteiskunnallinen tarve, lohikannan suojeleminen. Asetuksen sisältämien kalastusrajoitusehdotusten suhdetta perustuslain suojaamiin perusoikeuksiin tarkastellaan lähemmin jäljempänä kappaleessa 7: Kalastusrajoitusten suhde omaisuudensuojaan, saamelaisten asemaan alkuperäiskansana, ja vastuuseen ympäristöstä.

Asetusehdotus annetaan kalastuslain 48, 52, 65 ja 78 §:n sisältämien asetuksenantovaltuuksien nojalla, joita käsitellään myös jäljempänä pykäläkohtaisten perustelujen yhteydessä. Kalastuslain 48 §:ssä säädetään pyydysten asettamisesta ja merkitsemisestä. Pykälä sisältää lisäksi asetuksenantovaltuuden, jonka mukaan valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin pyydysten asettamisesta ja merkinnästä. Asetuksella voidaan säätää esimerkiksi tarkemmin nimi- ja yhteystiedot osoittavasta merkistä, kalastusoikeuden osoittavasta merkinnästä sekä erityyppisiä pyydyksiä tai erilaisia vesialueita koskevia erilaisia merkitsemistapoja. Kalastuksesta annetun valtioneuvoston asetuksen (1360/2015) 7 §:ssä säädetään pyydysten merkinnästä yksityiskohtaisemmin. Määräysten sisällyttäminen sivuvesistöasetukseen on katsottu tarpeelliseksi.

Kalastuslain 52 §:ssä säädetään yleisestä kalastuksen rajoittamista koskevasta asetuksenantovaltuudesta. Pykälään sisältyy täsmällisesti ja tarkkarajaisesti säännelty valtuus kieltää kalastus tai rajoittaa sitä tietyllä alueella valtioneuvoston asetuksella, jos se on tarpeen kalalajin tai -kannan elinvoimaisuuden tai tuoton heikentymisen tai heikentymisuhan vuoksi. Säännös on pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa perusteltu olevan tarpeen myös luontodirektiivin 14 artiklaan liittyvien velvoitteiden toimeenpanon kannalta. Artiklan mukaan

direktiivin liitteessä V mainittujen lajien hyödyntäminen ei saa olla ristiriidassa niiden suotuisan suojelutason saavuttamisen kanssa.

Kalastuslain 65 §:ssä säädetään asetuksenantovaltuudesta, jonka nojalla kalastusta voidaan rajoittaa vaelluskalojen kulun turvaamiseksi. Pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan vaelluskalojen osalta kalastuksen rajoittamiseen oikeuttavien valtuuksien soveltamiskynnyksen olevan hieman alempana kuin vastaava kynnys 52 §:n yleisten kalastuksen rajoittamisvaltuuksien osalta, koska vaelluskaloiksi määritellyt kalalajit ovat lajeja, joita pidetään yleensä erityisen arvokkaina ja joiden kannoille elinkiertoon liittyvän vaelluksen turvaaminen on keskeistä. Soveltamiskynnys on myös kytketty osin erityyppiseen toiseikkaan eli siihen, että vaelluskalojen kulku tai luontainen elinkierto olennaisesti häiriintyy.

Kalastuslain 78 §:ssä säädetään valtioneuvoston valtuudesta asetuksella asettaa Tenojoen, Näätämojoen, Paatsjoen, Tuulomajoen ja Uutuanjoen vesistöalueiden kalakantojen suojelemiseksi kieltoja, ehtoja, rajoituksia ja toimenpiteitä, jotka koskevat elävien kalojen, mädin sekä kalastuksessa käytettävien kulkuneuvojen, välineiden, pyydysten ja syöttikalojen siirtämistä mainituille alueille, syöttikalojen käyttämistä alueilla harjoitettavassa kalastuksessa, alueiden ulkopuolelta tuotujen kalojen perkausta alueiden luonnonvesissä sekä perkausjätteiden laskemista alueiden luonnonvesiin.

2 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

2.1 Tavoitteet

Vuonna 2026 on sivuvesien kalastus järjestettävä rajajokialueen sääntelyä tukien, johon on sitouduttu Tenon kalastussopimuksen 3 artiklassa. Koska Suomen ja Norjan välinen kalastussääntö koskee vain rajajokialuetta, on sivuvesien kalastuksesta säädettävä kansallisesti. Sivuvesistöjä koskeva asetus mahdollistaa sivuvesien kalakantojen suojelun ja kestäväen käytön. Koska lohikantojen tila on edelleen heikko, määräyksiä ei ole mahdollista antaa pidemmälle aikavälille.

2.2 Keskeiset ehdotukset

Nyt esitetyllä asetuksella pyritään tukemaan Tenon kalastussopimuksen tavoitteita ja estämään Tenojoen lohikantojen tilan heikkenemistä ennestään, säätämällä asetuksessa vain vuotta 2026 koskevista säännöksistä. Muiden lajien kuin lohien kalastusmahdollisuudet on säilytetty aiempaan tapaan mahdollisimman laajoina.

Suomen ja Norjan välinen uusi kalastussääntö on saatettu voimaan 1.5.2024. Uudessa kalastussäännössä lohien kalastusmahdollisuudet rajajokialueella on sidottu siihen, kuinka suuri osuus kaikkein heikoimpaan tilaluokkaan arvioituja lohikantoja on vaeltamassa Tenon pääuomassa kalastuskauten eri viikkoina. Tilaluokka määräytyy sen mukaan, kuinka suuri todennäköisyys kyseisellä lohikannalla on saavuttaa kutukantatavoite. Heikoimman ja toiseksi heikoimman tilaluokan osalta arvioon vaikuttaa myös se, onko kyseisessä lohikannassa ollut kalastettavaa ylijäämää vähintään kolmena neljästä viime vuodesta. Havainnot vesistöön nousseiden lohien emokalojen määristä kertovat useimmilla sivujoilla havaintohistorian heikoimmasta tilanteesta vuonna 2024. Vaikka tilanne hieman parani vuonna 2025, kokonaisuutena lohikantojen tila on edelleen hyvin heikko.

Suomi ja Norja ovat 25.2.2026 Tenon kalastussopimuksen 7 artiklan mukaisella prosessilla todenneet, että Tenon rajajokiosuuden kalastussäännön 5 §:n mukaiset ehdot kalastuksen avaamiseksi kalastuskaudella 2026 eivät rajajokiosuudella täyty, koska kaikki lohikannat on arvioitu heikoimpaan tilaluokkaan. Myös Utsjoen vesistö ja Vetsijoki vuonna 2025 olivat

punaisessa tilaluokassa, koska neljän vuoden ajanjaksolla ei ollut kalastettavaa ylijäämää kuin kahtena vuonna neljästä. Tilanne on otettava huomioon myös Suomelle kuuluvissa ja Suomen lainsäädännön mukaan säädeltävissä Tenon sivuvesissä, koska Suomi on sitoutunut järjestämään kalastuksen kestävästi Tenon kalastussopimuksen 3 artiklan mukaisesti ja antamaan kansallisia määräyksiä kalakantojen suojelun ja kestäväen käytön turvaamiseksi. Asiaa koskeva pöytäkirja on saatettu voimaan valtioneuvoston asetuksella. Lausuntovaiheessa lohenkalastusta koskevasta johtopäätöksestä ei ole esitetty eriäviä kantoja.

Sivuvesistöissä tilanne edellyttää vastaavia toimia kuin Tenon pääuomassa. Tästä syystä sivuvesistöjen kalastusmääräykset on mukautettava siihen, että lohenkalastusta rajoitetaan edelleen merkittävästi Tenojoen sivuvesistöissä vuoden 2026 kalastuskaudella. Tämän esityksen mukaisesti annettaisiin uusi sivuvesistöjä koskeva asetus siten, että lohenkalastus olisi sallittua kahtena vuorokautena heinäkuussa, Utsjoen vesistöissä ja Vetsijoessa. Muun kalan pyyntiä koskevien pykälien sisällön esitetään pysyvän lähes samana kuin vuoden 2025 sivuvesistöjä koskevassa asetuksessa, jotta muiden kalalajien kuin lohen kalastus voisi jatkua kestävästi. Esimerkiksi verkkojen sallittu korkeus ja silmäkoko vastaisivat viime vuoden tavoin Tenon nykyisen kalastussäännön määräyksiä. Kalastusmääräysten yhtenäisyyden vuoksi on myös järkevää säilyttää Tenon sivuvesistöjä koskevassa asetuksessa sama rakenne kuin Tenojoen rajajokiosuuden kalastussäännössä.

3 Yksityiskohtaiset perustelut

1 § *Soveltamisala.* Pykälän esitetään säilyvän ennallaan, verrattuna vuoden 2025 asetukseen. Pykälässä säädettäisiin asetuksen maantieteellisestä soveltamisalueesta, joka olisi määritelty Tenojoen vesistön lohennousualueen mukaisesti. Lohennousualueen määrittely perustuu tietoihin lohen noususta Tenojoen sivuvesistöissä, jotka on päivitetty Suomen ja Norjan välistä Tenon kalastussopimusta laadittaessa. Lohen esiintymisalue perustuu Luonnonvarakeskuksen tietoihin siitä, missä lohta on tavattu säännöllisesti mm. sähkökoekalastusten yhteydessä. Kuoldnajohkaa ja Vuobmanveijohkaa sekä Tsuoggajohkan alaosa ei ole sisällytetty soveltamisalueeseen, vaikka ne on merkitty sopimuksen lohennousualueita koskevaan karttaan. Kyseisissä joissa lohen esiintyminen on hyvin harvinaista ja kalastus vähäistä, eikä se kohdistu loheen. Niiden kalastusta on katsottu voitavan säädellä parhaiten Metsähallituksen kiintiöpäätöksillä tai tarvittaessa ELY-keskuksen rajoituspäätöksillä.

Nykytilanteessa on lisäksi otettava aiempaa tarkemmin huomioon kunkin yksittäisen sivujoen lohikantojen tila, jota arvioidaan vuosittain suomalaisnorjalaisen Tenon lohikantojen seuranta- ja tutkimusryhmän toimesta käytettävissä olevien resurssien mukaan. Jos tuoretta tietoa ei ole käytettävissä ja tieto lohikantojen tilasta on tästä syystä epävarmempaa, kalastuksen suhteen on noudatettava suurempaa varovaisuutta.

Vuoden 2025 Tenon lohikantojen tila –raportissa kaikki Suomen sivujoet on arvioitu alhaisimpaan tilaluokkaan (punainen), jossa hyödynnettävää ylijäämää ei ole ollut vähintään kolmena viimeisestä neljästä vuodesta.

Lisäksi pykälässä olisi aineellinen viittaus kalastuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen (1360/2015).

2 § *Kalastuksessa sallitut pyyntivälineet.* Pykälän esitetään säilyvän ennallaan verrattuna vuoden 2025 asetukseen. Pykälässä määriteltäisiin ne pyydykset, joilla olisi sallittua kalastaa. Koska kyse on pienistä virtavesistä ja erityisesti vaelluskaloihin kohdistuvasta kalastuksesta, pykälässä olisi lueteltu ne pyydykset, joita kalastuksessa voidaan käyttää. Muut kuin säännöksessä luetellut pyydykset ja kalastustavat olisivat kiellettyjä.

Ensimmäisessä momentissa määriteltäisiin lohien pyynnissä sallitut välineet, joita olisivat potku- ja mertapato, seisova verkko sekä vapa ja viehe. Patojen ja seisovan verkon käyttö on aiemmin ollut sallittua vain Pulmankijoen, Vetsijoen ja Utsjoen vesistöissä. Seisovien pyydysten käyttöä koskeva rajausta on perustunut sivuvesistöjen lohikannoista olevaan tietoon ja sivuvesistöjen erilaiseen luonteeseen.

Nyt lohien pyyntiä esitetään sallittavaksi ainoastaan Utsjoen vesistöissä ja Vetsijoessa tämän pykälän mukaisilla pyyntivälineillä jäljempänä määritellyin kalastusajoin. Kokonaisuudessa on silti otettava huomioon Utsjoen vesistön erityispiirteet. Ylä-Utsjoelta on havaintoja siitä, että mm. poikastiheydet ovat olleet keskimääräistä alhaisempia, lisäksi on joitakin tietoja emolohien vähäisestä määrästä. Utsjoki poikkeaa muista Tenon sivujoista myös, koska se kulkee tien läheisyydessä ja on huomattavasti helpommin saavutettavissa useille kalastajille kuin muut sivujoet. Pitkän aikavälin tarkastelun perusteella Ylä-Utsjoki on ainoa alue Tenojoen vesistöissä, mistä suurikokoisten lohien geneettinen osakanta on hävinnyt, todennäköisesti kalastuksen seurauksena. Vetsijoen vesistön lohikannan on havaittu vuosien 2024 ja 2025 raporttien mukaan olevan heikentynyt.

Kulutusverkon käyttö ei olisi sallittua, koska sen käyttäminen on kielletty vuoden 2016 alusta voimaan tulleen kalastuslain 46 §:n 1 momentin 8 kohdan mukaisesti koko maassa, eikä asetuksella voida poiketa lain säännöksistä. Kyseistä pyydystä ei myöskään ole käytetty merkittävässä määrin aiemmin Tenon sivuvesissä, vaan kulutuskalastus on tapahtunut Tenon pääuomassa, missä olosuhteet ovat olleet sille paremmat.

Muiden lajien kuin lohien kalastus on järjestettävä ilman vaaraa merkittävästä lohien sivusaaliista tai vaarantamatta muiden kalavarojen kestävästä käytöstä ja hoitoa luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi. Lohien sivusaaliiden suuruudesta muun kalan pyynnin yhteydessä ei ole tarkkaa arviota, kuten ei myöskään luvattomasti tapahtuvasta lohien kalastuksesta. Määräykset ohjaavat kuitenkin kalastusta sellaiseen suuntaan, missä lohien sivusaaliin mahdollisuus on pieni.

Toinen momentti esitetään säilytettäväksi kokonaan ennallaan. Momentin mukaan muiden lajien pyynnissä olisi sallittua käyttää seisovaa pohjaverkkoa, vapaa ja viehettä, katiskaa järvilaajentumisissa, onkea ja pilkkiä sekä madekoukkua jäältä kalastettaessa. Sallittuihin pyydyksiin kuuluisivat katiskapyynti sekä onkiminen ja pilkkiminen. Näiden pyydysten käytön on arvioitu mahdollistavan esimerkiksi haukikannan vähentämisen muita kalakantoja vaarantamatta.

Onkiminen ja pilkkiminen on kielletty vaelluskalavesistöjen koski- ja virta-alueilla kalastuslain 46 §:n 1 momentin 7 kohdan nojalla. Kalastuslain 4 §:n 1 momentin 4 kohdassa on määritelty vaelluskalavesistön koski- ja virta-alueeksi vesistön sellainen alue, jossa vesi virtaa silmin havaittavasti alavirtaan päin ja virtapaikan ylävesi on alavettä ylempänä.

3 §

Kalastuskieltoalueet. Pykälän esitetään säilyvän ennallaan verrattuna vuoden 2025 asetukseen. Kalastuslain 65 §:n 1 momentin nojalla valtioneuvoston asetuksella voidaan vaelluskalavesistöissä rajoittaa otettavan saaliin ja käytettävien pyydysten enimmäismäärää sekä kalastamista sellaisella alueella, pyydyksellä, kalastustavalla tai sellaisena ajankohtana, että vaelluskalojen kulku tai luontainen elinkierto olennaisesti häiriintyy.

Pykälän mukaiset kalastuskieltoalueet ovat pysyneet samoina useamman vuoden ajan. Kalastuskieltoalueet ovat tärkeitä, jotta lohta ei turhaan jäisi sivusaaliiksi sen vilkkailla

nousualueilla. Ylä-Pulmankijoessa sivujokineen sekä Kaldautsjoessa kalastuskielto on osa kokonaisuutta, jolla on haluttu mahdollistaa Pulmankijärven verkkokalastus niin, että vesistön lohikantojen kalastus pysyy kestävällä tasolla. Myös valvonnan kannalta kalastuskieltoalue katsotaan hyödylliseksi. Kaldautsjoen jokisuun ja Kaldautslompolon välisellä alueella olisi myös kalastuskieltoalue. Utsjoen kalastusalue on aikoinaan päätöksellään rauhoittanut joen yläosan kalastukselta, tähän ei kuitenkaan esitettäisi nyt rauhoitusta tällä asetuksella.

Utsjoessa vesialue jokisuun ja Nuorgamin välisen maantien siltaan saakka olisi kalastuskieltoaluetta, mikä on ollut vakiintunut käytäntö jo pitkään. Tällä alueella sijaitsevat Utsjoen vesistön kaikkein tuottavimmat lohentuotantoalueet. Lisäksi kalastus olisi kielletty Čársejohkan alaputouksessa 60 metrin matkalla putouksen niskalta alaspäin. Kyseinen putous on nähty ongelmallisena kalastuksen järjestämisen kannalta, sillä pyydysten asettaminen siihen on saattanut rikkoa vapaaksi jätettävää uoma koskevia määräyksiä. Lohi nousee putouksen alueella vain tiettyjä kapeita uomia myöten, missä tapahtuva lohien kalastus voi olla erityisen tehokasta verrattuna muuhun jokialueeseen ja missä pyynnillä voi olla suuri merkitys Čársejohkan lohikantaan kohdistuvalle pyynnille.

4 § *Yleinen viikkorauhoitus.* Pykälän esitetään säilyvän ennallaan verrattuna vuoden 2025 asetukseen. Kalastuslain 52 §:n 2 momentin mukaan vesialueella, jossa esiintyy kalalaji tai -kanta, jonka elinvoimaisuus tai tuotto on heikentynyt tai vaarassa heikentyä taikka vesialueella, joka on keskeinen kalalajin tai -kannan lisääntymisen kannalta, voidaan valtioneuvoston asetuksella muun muassa kieltää kalastaminen tietyinä ajankohtana tai rajoittaa sitä.

Pykälässä säädettäisiin yleisestä viikkorauhoituksesta, jolloin kaikkien kalalajien kalastus olisi kokonaan kielletty, lukuun ottamatta muiden kalalajien kalastusta asetuksen soveltamisalueeseen kuuluvissa järvissä 200 metriä kauempana joen niskasta, nivasta tai suulta. Yleinen viikkorauhoitus kieltäisi kalastuksen vuorokauden ajaksi sunnuntai-illasta maanantai-iltaan. Viikkorauhoitus on ollut käytössä vakiintuneesti sekä Tenon rajajokialueella että Tenon sivuvesien kalastussäännössä. Lohikantojen tilanne huomioiden on tarkoituksenmukaista, että säännökset ovat yhteneväisiä Tenon rajajokiosuutta koskevan sääntelyn kanssa.

5 § *Lohen kalastuskausi vavalla ja vieheellä.* Kalastuslain 52 §:n 2 momentin mukaan vesialueella, jossa esiintyy kalalaji tai -kanta, jonka elinvoimaisuus tai tuotto on heikentynyt tai vaarassa heikentyä taikka vesialueella, joka on keskeinen kalalajin tai -kannan lisääntymisen kannalta, voidaan valtioneuvoston asetuksella kieltää kalastaminen muun muassa tietyinä ajankohtana tai rajoittaa sitä. Lisäksi kalastuslain 65 §:n 1 momentin nojalla valtioneuvoston asetuksella voidaan vaelluskalavesistössä rajoittaa otettavan saaliin ja käytettävien pyydysten enimmäismäärää sekä kalastamista sellaisella alueella, pyydyksellä, kalastustavalla tai sellaisena ajankohtana, että vaelluskalojen kulku tai luontainen elinkierto olennaisesti häiriintyy.

Vapakalastuskautta koskevassa pykälässä määriteltäisiin lohien vakalastukselle sallitun kalastusajan alku- ja loppupäivämäärät. Asetuksen 2 §:n mukaisesti lohien kalastus vavalla olisi sallittua vain Utsjoen vesistössä ja Vetsijoessa heinäkuun 1 päivästä heinäkuun 3 päivään keskiviikosta kello 19 perjantaihin kello 19. Kalastuspainetta on tämän lisäksi mahdollista tarvittaessa säädellä myönnettävien kalastuslupien ehdoilla sekä saalismääriä koskevilla rajoituksilla. Pyyntiajaksi esitetään kahta vuorokautta, sillä lohikantojen tila ei mahdollista pidempää pyyntiaikaa vuonna 2026. Pyyntiajaksi esitetään heinäkuun alkua, jolloin yhtä merivuotta vanhempien lohien yleisin nousuaika vesistöön on päättynyt ja toisaalta lohet eivät vielä ole asettuneet asentokaloiksi kutupaikkojensa läheisyyteen. Heinäkuun alku on myös ollut yleisintä kalastusaikaa silloin, kun laajempi lohien kalastus on ollut mahdollista.

6 § *Syöttiä ja koukkupyödyksiä koskevat rajoitukset.* Pykälän esitetään säilyvän ennallaan verrattuna vuoden 2025 asetukseen. Kalastuslain 78 §:n mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan Tenojoen, Näätämojoen, Paatsjoen, Tuulomajoen ja Uutuanjoen vesistöalueiden kalakantojen suojelemiseksi asettaa kieltoja, ehtoja, rajoituksia ja toimenpiteitä, jotka koskevat elävien kalojen, mädin sekä kalastuksessa käytettävien kulkuneuvojen, välineiden, pyydysten ja syöttikalojen siirtämistä mainituille alueille, syöttikalojen käyttämistä alueilla harjoitettavassa kalastuksessa, alueiden ulkopuolelta tuotujen kalojen perkausta alueiden luonnonvesissä sekä perkausjätteiden laskemista alueiden luonnonvesiin.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että syöttinä ei saisi käyttää katkarapua, kalaa, eikä matoa, sillä katkarapu ja mato on katsottu liian tehokkaiksi lohenkalastuksessa, ja tämä nostaisi riskiä lohien joutumisesta sivusaaliiksi niinä aikoina, jolloin lohenkalastus ei olisi sallittua. Syöttikalojen kiellon taustalla on *Gyrodactylus salaris* –loisen torjunta. Kalojen siirto toisesta vesistöstä on kielletty Tenon kalastussopimuksen 15 artiklan nojalla. Kiellolla tehostetaan kyseistä rajoitusta ja halutaan lisäksi estää tilanteita, joissa syöttikaloja tuotaisiin tietämättömyyttään muista vesistöistä.

Toisessa momentissa sallittaisiin kuitenkin Tenojoen vesistöä peräisin olevien kuolleiden syöttikalojen käyttö madekoukuissa jäältä tapahtuvassa kalastuksessa sekä madon käyttö syöttinä jäältä tapahtuvassa pilkkimisessä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että vieheessä saisi olla korkeintaan yksi kolmihaarakoukku tai korkeintaan kolme yksihaaraista koukkuja. Koukkujen määrää rajoittamalla helpotetaan mahdollisesti sivusaaliina saatavien lohien vapauttamista kalastuslain 58 §:n mukaisesti mahdollisimman varoen.

7 § *Vapakalastuksessa käytettävä apuväline.* Pykälän esitetään säilyvän ennallaan verrattuna vuoden 2025 asetukseen. Pykälässä säädettäisiin selkeyden vuoksi siitä, että pyydykseen jo tarttuneen kalan nostamisessa vedestä saisi käyttää apuvälineenä ainoastaan haavia, jotta sivusaaliina mahdollisesti saatavat lohet tai muuten pyyntimitan vastaiset kalat olisi mahdollista vapauttaa ilman niiden vahingoittumista.

8 § *Lohen saaliskiintiö kalastuksessa.* Pykälän esitetään säilyvän ennallaan verrattuna vuoden 2025 asetukseen. Kalastuslain 52 §:n 2 momentin mukaan vesialueella, jossa esiintyy kalalaji tai -kanta, jonka elinvoimaisuus tai tuotto on heikentynyt tai vaarassa heikentyä taikka vesialueella, joka on keskeinen kalalajin tai -kannan lisääntymisen kannalta, voidaan valtioneuvoston asetuksella muun muassa kieltää tiettyä määrää suuremman saaliin ottaminen. Lisäksi kalastuslain 65 §:n 1 momentin nojalla valtioneuvoston asetuksella voidaan vaelluskalavesistöissä rajoittaa otettavan saaliin ja käytettävien pyydysten enimmäismäärää sekä kalastamista sellaisella alueella, pyydyksellä, kalastustavalla tai sellaisena ajankohtana, että vaelluskalojen kulku tai luontainen elinkierto olennaisesti häiriintyy.

Pykälässä säädettäisiin kalastajakohtaisesta kiintiöstä lohenkalastuksessa. Kiintiö koskisi sekä viehekalastusta että seisovia pyydyksiä. Sallittua olisi ottaa enintään yksi lohi saaliiksi kalastajaa kohti kalastuskauden kuluessa, jonka jälkeen lohenkalastus olisi lopetettava. Erittäin rajoitetun saaliskiintiön asettamisen on katsottu olevan tarpeellinen, jotta lohikantojen luontainen elinkierto vahvistuu ja elpyminen voidaan kalastuksesta huolimatta varmistaa. On myös huomioitava, että Utsjoen vesistöalueen lohikannoissa ei ole ollut edes vähäistä ylijäämää vuonna 2024, minkä johdosta kalastuskiintiöksi ei katsota voitavan asettaa enempää kuin yksi lohi kalastajaa kohti. Saalisrekisteriin ilmoitetut lohisaaliit ovat olleet hyvin pieniä vuonna 2025.

Kalastuskiintiöiden on jossakin yhteydessä esitetty johtavan pyydystä ja päästä -kalastukseen ja siten tarpeettomaan kalojen käsittelyyn ja vapauttamiseen. Lohet on kuitenkin kalastuslain

58 §:n mukaan joka tapauksessa vapautettava, mikäli ne ovat säädettyjen pyyntimittojen vastaisia, tai jos ne on saatu rauhoitus- tai kieltoaikana, kielletyllä kalastusvälineellä, -tavalla, pyydyksellä tai pyyntimenetelmällä. Toisaalta tiedetään lisäksi, että suuri osa kalastajista ei koskaan saa useita lohia saman kalastusvuorokauden aikana. Kalastuksen kohteena on lohien lisäksi myös muita lajeja, esimerkiksi harjus. Kalastuslupien myöntäjien on mahdollista asettaa lupiin ehtoja, jotka määräisivät lopettamaan kalastuksen, kun saaliskiintiö täyttyy.

9 §

Kielletyt vapakalastusalueet. Pykälän esitetään säilyvän ennallaan verrattuna vuoden 2025 asetukseen. Kalastuslain 65 §:n mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan vaelluskalavesistössä rajoittaa otettavan saaliin ja käytettävien pyydysten enimmäismäärää sekä kalastamista sellaisella alueella, pyydyksellä, kalastustavalla tai sellaisena ajankohtana, että vaelluskalojen kulku tai luontainen elinkierto olennaisesti häiriintyy.

Pykälässä säädettäisiin niistä alueista, joilla vapakalastus olisi kielletty. Pykälän ensimmäisessä kohdassa rajoitettaisiin vapakalastusta pyyntiin asetettujen patojen läheisyydessä. Kalastus olisi kiellettyä patojohteiden sisällä sekä 50 metriä padon alapuolella tai 10 metriä sen sivulla. Toisessa kohdassa kiellettäisiin kalastus 10 metriä lähempänä seisovaa verkkoa. Määräysten tarkoituksena olisi estää pyydysvahingot. Suojaetäisyydet on arvioitu vastaavasta pyynnistä saatujen kokemusten nojalla. Kolmannessa kohdassa kiellettäisiin kalastus silloilta. Sillalla kalastus saattaisi aiheuttaa vaaratilanteita muille kalastajille ja sillan käyttäjille. Neljännessä kohdassa rajoitettaisiin vapakalastusta Ylä-Pulmankijoen, Gálldašjohkan sekä Kevo- ja Čarsejohkan suualueiden läheisyydessä, mihin lohi nousee. Vastaava kielto on säädetty myös Tenon rajajokiosuudelle ja se suojaaa sivujokeen hakeutuvia kaloja, jotka saattavat pysähtyä lähialueelle ennen nousua sivujokeen tai liikkua jokisuun läheisyydessä.

Elinvoimakeskus voi tarvittaessa määrätä kalastuskieltoja kalastuslain 53 §:n nojalla, mikäli jokisuukalastuksen rajoittaminen katsotaan tarpeelliseksi. Etäisyys jokisuuhun lasketaan tarkastelukohtaan nähden lähimmästä sivujoen rannasta tai lähimmän uoman lähimmästä rannasta, jos sivujoen laskukohdassa on useita uomia.

10 §

Seisovan verkon kalastusaika. Kalastuslain 52 §:n 2 momentin mukaan vesialueella, jossa esiintyy kalalaji tai -kanta, jonka elinvoimaisuus tai tuotto on heikentynyt tai vaarassa heikentyä taikka vesialueella, joka on keskeinen kalalajin tai -kannan lisääntymisen kannalta, voidaan valtioneuvoston asetuksella muun muassa kieltää kalastaminen tietyinä ajankohtana tai rajoittaa sitä. Lisäksi kalastuslain 65 §:n 1 momentin nojalla valtioneuvoston asetuksella voidaan vaelluskalavesistössä rajoittaa otettavan saaliin ja käytettävien pyydysten enimmäismäärää sekä kalastamista sellaisella alueella, pyydyksellä, kalastustavalla tai sellaisena ajankohtana, että vaelluskalojen kulku tai luontainen elinkierto olennaisesti häiriintyy.

Lohen pyynnissä seisovan verkon kalastuskausi alkaisi heinäkuun 1 päivästä heinäkuun 3 päivään keskiviikosta kello 19 perjantaihin kello 19. Asetuksen 2 §:n mukaisesti verkkojen käyttö olisi sallittua vain Utsjoen vesistössä ja Vetsijoessa, koska muissa sivujoissa lohikantojen tila on vielä selvästi näitä alueita heikompi ja lisäksi Utsjoen vesistöstä ylävirtaan sijaitsevat sivuvesistöt Suomen puolella ovat varsin pienikokoisia ja niissä olisi vain vähän kestävään pyydyskalastukseen soveltuvia paikkoja.

Lohikannat eivät tällä hetkellä tieteellisen tutkimuksen perusteella täytä likimainkaan kestäväälle kalastukselle asetettuja kutukantatavoitteita, jonka vuoksi kalastusaikaa on edelleen viime vuodesta tiukennettava, jokiin nousseiden kutukalojen kalastuskuolevuuden rajoittamiseksi. Lohenkalastusta ei ole voitu sallia ollenkaan vuosien 2021–2023 välillä, eikä kalastukselle ole tällä hetkellä perusteita muissa sivuvesissä kuin Utsjoessa ja Vetsijoessa. Pyrittäessä jälleen sallimaan lohenkalastusta, vaikkakin vain yhdessä sivujoessa, on

kalastusajan pitäminen lyhyenä välttämätöntä lohikantojen kestävän hyödyntämisen turvaamiseksi sekä heikkojen lohikantojen tilan parantamiseksi ja suojelun tehostamiseksi. Kalastuskautta on siirretty alkamaan myöhemmin samoin perusteluin, mitä on esitetty 5 §:n yhteydessä, sillä huomattava osa kookkaammista kutukaloista nousee jo aikaisemmin kesäkuussa.

Elokuuta on pidetty joissain lausunnoissa saamelaisen kalastuskulttuurin näkökulmasta tärkeänä pyyntiaikana, vaikka pääosa lohenkalastuksesta on yleensä tapahtunut aikaisemmin kalastuskauden kuluessa. Tällä hetkellä lohikantojen tila on kuitenkin niin heikko, että kalastuskauden jatkaminen elokuulle vaarantaisi Utsjoen lohikantaa huomattavasti. Elokuun lohenkalastus kohdistuu jo kutupaikkojen läheisyyteen hakeutuneisiin lohioimoihin, joiden merkitys lohikantojen elpymiselle on suuri. Samalla lohien lihan laatu ja käyttökelpoisuus ravintona heikkenee kutuajan lähestyessä, kun lohet siirtävät lihaksistostaan väri- ja ravintoaineita mätiin ja maitiin kutua varten.

11 §

Patokalastuksen kalastusaika. Kalastuslain 52 §:n 2 momentin mukaan vesialueella, jossa esiintyy kalalaji tai -kanta, jonka elinvoimaisuus tai tuotto on heikentynyt tai vaarassa heikentyä taikka vesialueella, joka on keskeinen kalalajin tai -kannan lisääntymisen kannalta, voidaan valtioneuvoston asetuksella muun muassa kieltää kalastaminen tietyinä ajankohtana tai rajoittaa sitä. Lisäksi kalastuslain 65 §:n 1 momentin nojalla valtioneuvoston asetuksella voidaan vaelluskalavesistössä rajoittaa otettavan saaliin ja käytettävien pyydysten enimmäismäärää sekä kalastamista sellaisella alueella, pyydyksellä, kalastustavalla tai sellaisena ajankohtana, että vaelluskalojen kulku tai luontainen elinkierto olennaisesti häiriintyy.

Patojen käyttö Tenon vesistön Suomelle kuuluvissa sivuvesistöissä on ollut hyvin vähäistä. Patopyyntiin soveltuvia paikkoja on lähinnä Utsjoen vesistöissä ja Vetsijoessa. Utsjoen vesistöstä ylävirtaan sijaitsevat sivuvesistöt Suomen puolella ovat varsin pienikokoisia, ja niissä on vain vähän kestävään pyydyskalastukseen soveltuvia paikkoja. Lohikantojen heikon tilan vuoksi kalastusaikaa on rajoitettava voimakkaasti ja kohdistettava enemmän siihen ajankohtaan, jolloin kutulohet ovat päässeet jo nousemaan.

Pykälän 1 momentissa esitetään, että patokalastus alkaisi heinäkuun 1 päivästä heinäkuun 3 päivään keskiviikosta kello 19 perjantaihin kello 19. Kalastus olisi asetuksen 2 §:n mukaisesti sallittua vain Utsjoen vesistössä ja Vetsijoessa. Kalastusajankohtaan pätevät samat perustelut, mitä on esitetty 5 ja 10 §:ien yhteydessä.

Patokalastuksen kalastuskauden rajoittaminen on välttämätöntä samoista lohensuojelullisista syistä kuin edellä selostettu muun verkkokalastuksen kalastusajan lyhentäminen. Patojen käyttömahdollisuus on kuitenkin haluttu säilyttää vaihtoehtona verkkopyynnille sallitulla kalastuskaudella, vaikka patojen käyttö on ollut hyvin vähäistä. Patoa voidaan pitää kaikkein perinteisimpänä lohienpyyntimuotona Tenojoen vesistössä, vaikka myös patokalastuksessa on tapahtunut huomattavaa teknistä kehitystä materiaalien osalta. Pato on ongelmallinen pyydys siinä suhteessa, että lohien vapauttaminen vahingoittumattomina patopyynnissä on vaikeaa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että poikkipadon (doares), johteen (cuollo) ja apujohteen (vuojahat) verkkojen olisi oltava veden yläpuolelle nostettuina tai maalla silloin kun kalastus olisi kiellettyä. Tämä olisi kalastuksenvalvonnan kannalta selkein ratkaisu. Myös kaikki muut pyydysten kudotut osat, padon koukkuverkot (joddu) ja merrat (meardi) mukaan luettuina, olisi pidettävä maalla.

12 §

Kudottujen pyydysten käytön määrällinen rajoitus. Pykälän esitetään säilyvän ennallaan verrattuna vuoden 2025 asetukseen. Kalastuslain 52 §:n 2 momentin mukaan vesialueella, jossa esiintyy kalalaji tai -kanta, jonka elinvoimaisuus tai tuotto on heikentynyt tai vaarassa

heikentyä taikka vesialueella, joka on keskeinen kalalajin tai -kannan lisääntymisen kannalta, voidaan valtioneuvoston asetuksella muun muassa rajoittaa käytettävien pyydysten määrää. Lisäksi kalastuslain 65 §:n 1 momentin nojalla valtioneuvoston asetuksella voidaan vaelluskalavesistössä rajoittaa otettavan saaliin ja käytettävien pyydysten enimmäismäärää sekä kalastamista sellaisella alueella, pyydyksellä, kalastustavalla tai sellaisena ajankohtana, että vaelluskalojen kulku tai luontainen elinkierto olennaisesti häiriintyy.

Pykälässä rajoitettaisiin kalastuksessa sallittujen pyydysten käyttömäärää. Lohenkalastuksessa olisi sallittua käyttää kiinteistöä kohti samanaikaisesti ainoastaan yhtä patoa tai yhtä verkkoa.

Muiden lajien kalastuksessa pysytettäisiin ennallaan jo aiemmin käytössä ollut rajoitus käyttää samanaikaisesti enintään viittä seisovaa verkkoa kalastusoikeuden omistavaa kiinteistöä kohti, jotta pyyntipaine pysyisi kohtuullisena vesistöjen kokoon nähden ja jotta voitaisiin paremmin välttää lohien jäämistä sivusaaliiksi ja täten aiheutuvaa lohien kalastuskuolleisuutta, mitä ei ole mahdollista kokonaan välttää.

- 13 § *Muiden lajien kalastusaika.* Pykälän esitetään säilyvän sisällöllisesti ennallaan verrattuna vuoden 2025 asetukseen. Kalastuslain 52 §:n 2 momentin mukaan vesialueella, jossa esiintyy kalalaji tai -kanta, jonka elinvoimaisuus tai tuotto on heikentynyt tai vaarassa heikentyä taikka vesialueella, joka on keskeinen kalalajin tai -kannan lisääntymisen kannalta, voidaan valtioneuvoston asetuksella muun muassa kieltää kalastaminen tietyinä ajankohtana tai rajoittaa sitä. Lisäksi kalastuslain 65 §:n 1 momentin nojalla valtioneuvoston asetuksella voidaan vaelluskalavesistössä rajoittaa otettavan saaliin ja käytettävien pyydysten enimmäismäärää sekä kalastamista sellaisella alueella, pyydyksellä, kalastustavalla tai sellaisena ajankohtana, että vaelluskalojen kulku tai luontainen elinkierto olennaisesti häiriintyy.

Pykälässä säädettäisiin, että muiden lajien kalastus seisovalla verkolla olisi sallittua jokiosuuksilla jäiden lähdestä kesäkuun 20 päivään sekä elokuun 1 päivästä elokuun 31 päivään saakka. Kesä-heinäkuussa verkkojen käyttöä ei esitetä sallittavaksi, voimakkaimman lohien nousuajankohdan aikana, jolloin lohien sivusaalimahdollisuus on suurin. Toisessa momentissa säädettäisiin, että muiden lajien kalastus vavalla ja vieheellä olisi sallittua kesäkuun 1 päivästä elokuun 31 päivään.

Kolmannen momentin mukaan muiden lajien kalastus olisi lisäksi sallittua koko vuoden järvissä 200 metriä kauempana joen niskaa, nivaa tai suuta, mikä useissa tapauksissa mahdollistaa muun kalan pyynnin varsin kattavasti kalastuskauten aikana sekä kalastuskauten jälkeen.

- 14 § *Venekalastus.* Pykälän esitetään säilyvän ennallaan verrattuna vuoden 2025 asetukseen. Pykälässä kiellettäisiin kalastus ja kalastusvälineiden laskeminen veneestä moottorin käydessä, jotta säännös olisi yhteneväinen muun Tenojoen vesistön kalastuksen sääntelyn kanssa. Kiellon tarkoitus on estää hyvien pyyntipaikkojen varaamista ankkuroitumalla niiden läheisyyteen kalastusta varten.

- 15 § *Pyydysten merkintä.* Pykälän esitetään säilyvän ennallaan verrattuna vuoden 2025 asetukseen. Kalastuslain 48 §:n mukaan pyydysten asettamisesta ja merkinnästä säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. Pyydysten merkintää koskeva pykälä vastaisi kalastusasetuksen (1360/2015) 7 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaisia vaatimuksia. Määräysten sisällyttäminen sivuvesistöasetukseen on katsottu tarpeelliseksi, jotta Tenon rajajokiosuuden kanssa yhtenäinen merkintätapa olisi käytössä myös sivuvesistöissä riippumatta siitä, miten kalastusasetuksen 7 §:n säännöksiä vesiliikenteen käyttämistä alueista tulisi soveltaa.

16 §

Vähimmäismitat ja kalan vapauttaminen. Pykälän esitetään säilyvän ennallaan verrattuna vuoden 2025 asetukseen. Kalastuslain 52 §:n 2 momentin mukaan vesialueella, jossa esiintyy kalalaji tai -kanta, jonka elinvoimaisuus tai tuotto on heikentynyt tai vaarassa heikentyä taikka vesialueella, joka on keskeinen kalalajin tai -kannan lisääntymisen kannalta, voidaan valtioneuvoston asetuksella muun muassa kieltää tiettyä sukupuolta tai kokoluokkaa olevien kalojen taikka sellaisten kalojen saaliiksi ottaminen, joita ei ole merkitty 75 §:n nojalla säädetyllä tavalla.

Pykälässä säädettäisiin lohen alimmaksi pyyntimitaksi 30 senttimetriä ja ylimmäksi pyyntimitaksi 65 senttimetriä. Sivuvesiasetus koskee jokialuetta, johon lohet ovat nousseet kutuvaellukselle, joten alamitta voidaan asettaa suhteellisen alhaiseksi. Pienikokoiset, yhden merivuoden meressä syönnöksellä viettäneet ”tiddit” voivat etenkin sivujoissa olla varsin pienikokoisia. Säännös on yhteneväinen Tenon kalastussäännössä asetetun alimman pyyntimitan kanssa.

Alamittoja pienempien kalojen sekä muiden määräysten vastaisesti pyydettyjen kalojen laskemisesta veteen on säädetty kalastuslain 58 §:ssä, jonka mukaan pyyntimittojen vastaisen kalan pyytäminen on kielletty ja se on laskettava takaisin veteen. Myös kudun jälkeen jokeen talvehtimaan jääneiden kalojen pyynti on kielletty. Talvikot eli kutuvaelluksen jälkeen seuraavana kesänä mereen palaavat lohet muodostavat tärkeän osan Tenojoen vesistön pienten sivujokien kutukannasta ja toisaalta talvikoiden kunto on talven jälkeen heikko ja käyttökelpoisuus ruokakalana huono, mistä syystä niiden pyynnin kieltö on tarpeen. Talvikoiden ja vähimmäismittaa pienemmän kalan lisäksi myös muut kalat on laskettava takaisin veteen, jos ne on pyydetty sallitun kalastusajan ulkopuolella tai kielletyllä kalastusvälineellä tai -tavalla. Tällä tavoin saaliiksi saadut kalat on laskettava veteen riippumatta siitä, ovatko ne kuolleita vai eivät.

Pykälän 3 momentissa määrättäisiin, että saaliiksi saatuja kyttyrälohia ja kirjolohia ei saisi laskea takaisin vesistöön, vaan ne olisi otettava hengiltä. Tarkoitus on estää vieraslajien leviämistä ja vähentää niiden aiheuttamia haittoja, kuten kilpailua samoista kutualueista ja muista resursseista.

17 §

Solmuväli ja langan laatu. Pykälän esitetään säilyvän ennallaan verrattuna vuoden 2025 asetukseen. Kalastuslain 52 §:n 2 momentin mukaan vesialueella, jossa esiintyy kalalaji tai -kanta, jonka elinvoimaisuus tai tuotto on heikentynyt tai vaarassa heikentyä taikka vesialueella, joka on keskeinen kalalajin tai -kannan lisääntymisen kannalta, voidaan valtioneuvoston asetuksella muun muassa antaa tarkempia määräyksiä pyydysten rakenteesta.

Pykälässä säädettäisiin lohen kalastuksessa pienimmästä sallitusta solmuvälistä, joka olisi 58 millimetriä. Solmuväli mitattaisiin solmun keskipisteestä seuraavan solmun keskipisteeseen määrässä pyydyksessä. Solmuvälisäätelyn tarkoituksena on säästää nuorien kalojen sekä muiden kuin pyynnin kohteena olevien lajien tarttumista pyydyksiin.

Pykälän toisessa momentissa kielletäisiin kirkkaiden monofiilin kaltaisten materiaalien käyttö lohen verkkokalastuksessa. Kierrettyä nailonia käytettäessä tulisi yksittäisten langan säikeiden olla 8 denieriä tai sitä ohuempi. Määräys olisi yhteneväinen Tenon rajajokiosuuden kalastussäännön kanssa. Verkkopyydyistä koskevilla määräyksillä pyrittäisiin tekemään selkeä ero lohen kalastukseen käytettyjen sekä muun kalan pyyntiin käytettyjen havaspyydysten välille.

Kolmannessa momentissa säädettäisiin, että metallilangan, metalliköyden ja muiden vastaavien materiaalien käyttö, jotka eivät perinteisesti ole kuuluneet lohenpyyntivälineisiin Tenojoen vesistössä olisi kielletty.

- 18 § *Pato.* Pykälän esitetään säilyvän ennallaan verrattuna vuoden 2025 asetukseen. Kalastuslain 52 §:n 2 momentin mukaan vesialueella, jossa esiintyy kalalaji tai -kanta, jonka elinvoimaisuus tai tuotto on heikentynyt tai vaarassa heikentyä taikka vesialueella, joka on keskeinen kalalajin tai -kannan lisääntymisen kannalta, voidaan valtioneuvoston asetuksella muun muassa antaa tarkempia määräyksiä pyydysten rakenteesta.

Pykälä sisältäisi aineellisen viittauksen Tenojoen vesistöissä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen kalastussäännön 26 §:ään. Vaikka Tenon sivuvesialueen kalastajat ovat osin eri henkilöitä kuin Tenojoen rajajokiosuudella kalastavat kalastajat, on viittaus kalastussäännön yksilöityyn pykälään, jossa padon rakennetta koskevat tekniset vaatimukset on esitetty seikkaperäisesti, arvioitu kohtuulliseksi.

- 19 § *Lohen pyyntiin tarkoitettu seisova verkko.* Pykälän esitetään säilyvän ennallaan verrattuna vuoden 2025 asetukseen. Kalastuslain 52 §:n 2 momentin mukaan vesialueella, jossa esiintyy kalalaji tai -kanta, jonka elinvoimaisuus tai tuotto on heikentynyt tai vaarassa heikentyä taikka vesialueella, joka on keskeinen kalalajin tai -kannan lisääntymisen kannalta, voidaan valtioneuvoston asetuksella muun muassa antaa tarkempia määräyksiä pyydysten rakenteesta.

Pykälässä määriteltäisiin lohenpyyntiin tarkoitettun verkon rakenne. Koska verkkojen pyyntitehoa on pyritty muuttamaan enemmän patojen tai rannikolla käytettyjen koukkuverkkojen suuntaan lisäämällä niihin ylimääräisiä salkoja tai painoja sekä tekemällä verkkoon jyrkkiä mutkia joihin lohi helpommin tarttuu, on katsottu, että verkon rakenne on tarpeen määritellä tarkemmin.

Pykälän ensimmäisessä momentissa säädettäisiin, että verkko on asetettava pyyntiin suorana ja että verkko saadaan kiinnittää tolzilla tai muilla kiinnikkeillä, kuten painoilla ainoastaan verkon päistä. Erikseen olisi mainittu, että verkkoa ei saa asettaa pyyntiin koukun muotoon. Verkon kiinnitystavan määrittelyä olisi tämän lisäksi tarkennettu, jotta ei olisi mahdollista käyttää kiinnikkeenä useasta painosta tai useista saloista tehtyä rakennelmaa, joka mahdollistaisi verkkojen asettamisen pyyntiin myös alueille, joihin sitä ei muuten voida olosuhteiden vuoksi asettaa.

Pykälän toisessa momentissa säädettäisiin, että verkon tai yhteen liitettyjen verkkojen maksimipituus olisi 30 metriä. Säännöksen tarkoituksena on estää ylimitoitettua loheen kohdistuvaa kalastusta.

Pykälän kolmannessa momentissa kiellettäisiin keinotekoisten virransuojusten ja johdeverkkojen käyttö silloin, kun kalastetaan lohiverkolla. Virransuojusta tai johdeverkkoa käyttämällä tällaisen välineen taakse muodostuu suvanto, jonne kala sijoittuu aloilleen ja on siten helposti pyydettävissä.

- 20 § *Muun kalan pyynti verkkopyydyksillä.* Pykälän esitetään säilyvän ennallaan verrattuna vuoden 2025 asetukseen. Kalastuslain 52 §:n 2 momentin mukaan vesialueella, jossa esiintyy kalalaji tai -kanta, jonka elinvoimaisuus tai tuotto on heikentynyt tai vaarassa heikentyä taikka vesialueella, joka on keskeinen kalalajin tai -kannan lisääntymisen kannalta, voidaan valtioneuvoston asetuksella muun muassa antaa tarkempia määräyksiä pyydysten rakenteesta.

Muun kalan kuin lohien kalastuksessa käytettyjen verkkojen määrittely on pyritty tekemään niin, että todennäköisyys saada niiden käytössä sivusaaliina lohta olisi pieni. Pykälässä säädettäisiin ensimmäisessä momentissa monofililangan suurimmasta sallitusta paksuudesta, joka olisi 0,20 millimetriä. Verkon sallittu korkeus olisi 3 metriä, eli sama kuin vuoden 2022, 2023, 2024 ja 2025 asetuksissa. Eri korkuisten verkkojen käyttömahdollisuus olisi pykälässä kytketty veden syvyyteen siten, että pystysuunnassa ei ole mahdollista muodostaa löysälle jäävästä havaksesta pussia, johon myös voimakkaammat kalat kuten lohi voisivat helpommin

tarttua. Kyseisellä tavalla pyyntiin asetettu verkko on sellainen, josta suurimman osan lohista on mahdollista päästä läpi ilman pyydykseen tarttumista.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että keinotekoisien virransuojusten tai johdeverkkojen käyttäminen kalojen houkuttelemiseksi pyydysten läheisyyteen ei olisi sallittua.

Pykälän 3 momentissa määriteltäisiin muun kalan pyynnissä käytettävien verkkojen silmäkoko sellaiseksi, että se sopii esimerkiksi siian- ja harjuksenpyyntiin, mutta ei erityisen hyvin lohelle.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin verkkomääräyksistä, jotka mahdollistavat siian pyynnin sivuvesistöjen lohen nousualueen sisällä sijaitsevista järvisä.

21 § *Kalaväylä ja pyydysten väliset etäisyydet.* Pykälän esitetään säilyvän ennallaan verrattuna vuoden 2025 asetukseen. Pykälässä säädettäisiin kalojen kulun turvaamiseksi pyydysten sijoittelusta ja niiden välisistä etäisyyksistä kalaväylän läheisyydessä kalastuslain 67 §:n mukaisesti. Kalaväylän määrittely olisi vesilain 1 luvun 6 §:n valtaväylää vastaava siten, että kalaväylä olisi kolmannes keskivedenkorkeuden mukaisesta joen, salmen tai kapeikon leveydestä sen syvimmällä kohdalla. Kalaväylän ja pyydysten välisen etäisyyksien noudattaminen on erityisen tärkeää sivuvesistöissä, missä uomat ovat Tenojokea pienempiä ja määräysten vastaisesti asetettu pyydys saattaa estää vaelluskalojen kulun ylävirtaan hyvin tehokkaasti. Pyydysten mikään osa ei saa ulottua kalaväylään asti. Määräys koskee myös joen sivu-uomassa olevaa syväväylää. Tämän lisäksi pyydyksen uloimmasta osasta on jäätävä vähintään kymmenen metriä matkaa vastakkaiseen rantaan. Vastakkaisen rannan määrittelyä on tarkennettu niin, että kymmenen metrin etäisyyden vaatimuksella tarkoitetaan myös uomassa sijaitsevia saaria, luotoja ja kareja, joiden väliin tulee omia uomia. Määräys on tarpeellinen, koska jokiuomassa saattaa olla useita uomia etenkin vesistön latvaosissa tai sivujokien suualueiden läheisyydessä.

Lisäksi patojen ja seisovien verkkojen välille olisi asetettu minimietäisyydet, jotka lasketaan pyydysten toisiaan lähimpänä olevista osista. Määräyksen tarkoitus on estää pyydysten sijoittelu niin, että ne yhdessä muodostaisivat suuremman pyydyksen ja toisaalta estää pyydyksen asettaminen pyyntiin myöhemmin niin, että se haittaisi aiemmin pyyntiin asetettua pyydystä.

22 § *Verkkokalastuskieltoalueet.* Pykälän esitetään säilyvän ennallaan verrattuna vuoden 2025 asetukseen. Kalastuslain 65 §:n 1 momentin nojalla valtioneuvoston asetuksella voidaan vaelluskalavesistöissä rajoittaa otettavan saaliin ja käytettävien pyydysten enimmäismäärää sekä kalastamista sellaisella alueella, pyydyksellä, kalastustavalla tai sellaisena ajankohtana, että vaelluskalojen kulku tai luontainen elinkierto olennaisesti häiriintyy.

Pykälässä kiellettäisiin verkkokalastus rannalta 200 metriä lähempänä sivujoen lähintä rantaa Kevojoen ja Čársejohkan suulla Kevojärnessä, Čársejohkan suulla Kevojoessa sekä Gálddašjohkan ja Ylä-Pulmankijoen suulla Pulmankijärnessä. Etäisyys jokisuuhun lasketaan tarkastelukohtaan nähden lähimmästä sivujoen rannasta tai lähimmän uoman lähimmästä rannasta, jos sivujoen laskukohdassa on useita uomia. Toisaalta määräys tarkoittaa sitä, että rajoitus on voimassa myös kaikkien sivujoen uomien kohdalla.

23 § *Saalisilmoitus rekisteriin.* Pykälän esitetään säilyvän ennallaan verrattuna vuoden 2025 asetukseen. Pykälässä säädettäisiin saalistietojen ilmoitusvelvollisuudesta. Kalastuksesta Tenojoen vesistöissä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja soveltamisesta annetun lain (176/2017, *Tenon voimaansaattamislaki*) 7 §:n 3 momentissa on osoitettu valtioneuvostolle valtuus antaa tarkempia säännöksiä saalisilmoitusta koskevasta menettelystä.

Kalastajan saalisilmoitusvelvollisuus olisi samanlainen kuin aikaisemminkin. Vaadittavat tiedot eivät yksilöi kalastajan tarkkaa pyyntipaikkaa, mutta mahdollistavat saalistietojen käyttämisen sivuvesistöittäin sekä pyyntipaineen arvioinnin. Kalastajan olisi ilmoitettava tiedot Tenojoen sähköiseen saalisrekisteriin. Lohen, taimenen ja kirjolohen saaliista ilmoitettaisiin pyyntialue, kalastuspäivämäärä, sukupuoli, paino ja pituus sekä pyyntiväline. Lisäksi ilmoitettaisiin vapautettujen kalojen lukumäärä lajikohtaisesti.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin siitä, ettei vapautetun kalan sukupuolta, painoa ja pituutta tarvitsisi ilmoittaa ja pykälän 3 momentissa säädettäisiin siitä, että saaliitta jääneen kalastajan tulisi ilmoittaa paikka, kalastuksen päivämäärä sekä käytetty pyydys.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin siitä, että pyydettyjen kyttyrälohien sukupuolta, painoa ja pituutta ei tarvitsisi ilmoittaa vaan niiden sijaan olisi ilmoitettava saaliiksi saatujen kyttyrälohien kappalemäärä.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin siitä, että ilmoitus on tehtävä lohen, taimenen ja kirjolohen sekä muiden kalalajien osalta ennen 1 päivä syyskuuta. Muiden lajien kuin lohen, taimenen ja kirjolohen osalta ilmoitukseen tulisi sisältyä kunkin pyydetyn lajin kokonaispaino eri lajeihin Oeriteltynä.

24 § *Voimaantulo.* Asetuksen on tarkoitus tulla voimaan 1 päivänä kesäkuuta 2026. Asetus olisi voimassa 31 päivään toukokuuta 2027.

4 Asian valmistelu

Asetus on valmisteltu virkатыönä maa- ja metsätalousministeriössä. Asetusehdotus oli lausunnolla 21.4 - 15.6.2026. Tenojoen vesistön rajajokialuetta koskeva kalastusmääräys lohenkalastuksen sekä kalastussäännön muutosten osalta kalastuskaudelle 2026 on saatettu voimaan Norjan kanssa tehdyn sopimuksen nojalla 16.4.2026.

Saamelaiskäräjien kanssa on neuvoteltu Saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaisesti sivuvesien kalastusta koskevasta asetusluonnoksesta 13.4.2026. Neuvotteluissa käytiin läpi kummankin osapuolen näkemykset kalastuksesta Tenojoen vesistön sivuvesistöissä. Saamelaiskäräjät katsoi heidän kanssaan käydyssä neuvotteluissa, että lohenkalastuskulttuuri on erittäin tärkeä osa saamelaiskulttuuria. Saamelaiskäräjien mukaan nuoret eivät enää palaa kotipaikkakunnilleen, koska lohta ei voi kalastaa ja kulttuuri on vaarassa kadota. Saamelaiskäräjät katsoi, että koska viime vuonna saaliiksi ilmoitettiin vain 35 lohta, on pyynti niin pienimuotoista, että se ei vaaranna Atlantin lohikantoja. Saamelaiskäräjät katsoi, että pienimuotoinenkin lohenpyyntimahdollisuus olisi elintärkeä saamelaiskulttuurin säilyttämisen kannalta. Saamelaiskäräjät totesi, että lähtökohtaisesti viikon pituinen lohenpyyntiaika olisi sopiva, koska vaihtuvat sääolosuhteet voivat aiheuttaa tilanteen, jossa lohta ei muuten päästä kalastamaan. Ministeriö totesi neuvotteluissa, että lohikannat ovat historiallisen heikolla tasolla ja biologinen suositus on se, että lohikantoja ei tulisi kalastaa nyt ollenkaan. Ministeriö kuitenkin totesi, että saamelaiskulttuurin säilyttämiseksi voitaisiin sallia yksi vuorokausi lohenkalastusta varten. Osapuolet pääsivät lopulta yhteisymmärrykseen kahden päivän lohenkalastusmahdollisuudesta Utsjoella ja Vetsjoella vuonna 2026. Neuvotteluissa saavutettiin yhteisymmärrys osapuolten välillä kalastuksesta Tenojoen vesistön sivuvesistöissä vuonna 2026.

Lausuntopyyntö lähetettiin seuraaville tahoille: oikeusministeriö, ulkoministeriö, ympäristöministeriö, Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, Luonnonvarakeskus, Lapin Poliisilaitos, Rajavartiolaitos, Metsähallitus, Saamelaiskäräjät, Suomen luonnonsuojeluliitto, Tenon kalatalousalue, Nuorgamin osakaskunta, Vetsikon osakaskunta, Utsjoen kirkonkylän osakaskunta, Outakosken osakaskunta, Iivanan osakaskunta, Pikkujärven

osakaskunta, Tenonlaakson Yrittäjät ry, Saamelaismatkailu- ja yrittäjät ry, Suomen vapaa-ajankalastajien keskusjärjestö, Tenon kiinteistönomistajat ry, Lapin Vapaa-ajankalastajat ry, Kalatalouden keskusliitto ja Lapin kalatalouskeskus sekä Norjan ilmasto- ja ympäristöministeriö.

Lausuntoja antoivat Luonnonvarakeskus, Kalatalouden keskusliitto sekä Norjan ilmasto- ja ympäristöministeriö, Suomen Luonnonsuojeluliitto ry. sekä yksi yksityishenkilö. Oikeusministeriö, metsähallitus, Lapin poliisilaitos ja rajavartiolaitos ilmoittivat, etteivät anna lausuntoa asiasta. Ympäristöministeriö on lausunut, että sillä ei ole huomautettavaa asetuksesta. Saamelaiskäräjien lausunto saapui lausuntoajan päättymisen jälkeen 18.5.2026.

Kalatalouden Keskusliitto piti esitettyjä Tenon sivuvesistöjä koskevia kalastusrajoituksia oikeasuuntaisina huomioiden lohikantojen heikon tilan, ja katsoi hyvänä, että Vetsijoki oli lisätty alueeseen, missä sallitaan kalastusta. Keskusliitto piti poikkeuksen rajaamista kahteen päivään ja yhteen saaliskalaan pidämme ylivarovaisena ja ehdotti paikallisten kalastusoikeuden haltijoiden näkemyksen mukaisesti kahden lohen kiintiötä ja kuuden vuorokauden kalastusaikaa. Tämäkin pyyntiaika olisi niin lyhyt, ettei patoja kannattaisi sitä varten rakentaa. Pyynti tapahtuisi pääosin vapavälinein. Muiden kalalajien kalastus oli keskusliiton mukaan hyvin linjassa asetuksessa ja ei uhannut lohikantoja.

Luonnonvarakeskuksen lausunnossa katsottiin, että asetusluonnos noudattelee yleispiirteiltään Suomen ja Norjan neuvotteleman Tenojoen kalastussäännön linjauksia, joissa lohenkalastusta säädellään edelleen varsin tiukasti ja kalastusmahdollisuus on vuosittain lohikantojen tilan mukaisesti ehdollinen. Vuoden 2026 sivuvesiasetuksen luonnos avaa rajoitetun lohenkalastusmahdollisuuden Utsjoen vesistössä ja Vetsijoessa, joissa lohikantojen tila on arvioitu hieman paremmaksi kuin useimmissa Tenojoen vesistön osissa. Kummassakin joessa lohikantojen kutukantatavoite täyttyi vuonna 2025, mutta hoitotavoitteen täyttyminen sijoittui edelleen huonoimpaan (punainen) tilaluokkaan. Tämä johtui puuttuvasta lohikantojen hyödynnettävästä ylijäämästä kahtena vuotena edellisen neljän vuoden aikana.

Luonnonvarakeskus huomautti lisäksi, että vaikka arviot lohikantojen tilasta vuonna 2025 kohenivat edellisen vuoden erittäin heikosta tilanteesta, Tenojoen lohikannat ovat edelleen varsin heikossa tilassa, ja kaikenlaiseen lohenkalastuksen avaamiseen on suhtauduttava suurella varovaisuudella. Luonnonvarakeskus katsoi, että hyvin pienimuotoisen lohenkalastusmahdollisuuden tarjoaminen on paikallisen kulttuurin ja elämäntavan säilyttämisen vuoksi perusteltavissa, mutta samalla on huolehdittava valvonnan ja saalisraportointivelvoitteen toimivuudesta mahdollisimman tehokkaasti.

Suomen luonnonsuojeluliitto ry. totesi, että Tenojoen vesistön lohikantojen tila on yhä hyvin huono. Periaatteessa ne eivät ole kalastuskelpoisia. Luonnonsuojeluliitto katsoi, että esityksessä on tiukasti rajattuja lohenkalastusmahdollisuuksia ennen muuta paikallisen kulttuurin takia. Niitä ei missään nimessä pidä laajentaa esityksestä. Lisäksi kalastusta ja vaikutuksia tulee tarkkaan valvoa.

Saamelaiskäräjien mukaan lohenkalastuksen rajoitukset tulisi ensisijaisesti kohdistaa muuhun kuin saamelaisten harjoittamaan kalastukseen. Lausunnossa on viitattu perustuslakivaliokunnan lausuntoihin asiasta. Lisäksi Saamelaiskäräjät esittää, että maa- ja metsätalousministeriö alkaa edistää saamelaisten määrittelemistä omaksi kalastajaryhmäkseen kaikessa Tenon kalastusta koskevassa sääntelyssä. Lausunnon mukaan muiden kalalajien pyynti tulisi sallia koko kauden ajan kulttuurin harjoittamisen tukemiseksi.

Lausunnon lopuksi Saamelaiskäräjät toteaa, että Tenon sivuvesistöihin ehdotetun rajoitukset yhdessä Tenon pääuoman rajoitusten kanssa estävät alueen

jokisaamelaisten kulttuurin ydinalueeseen kuuluvan lohenpyynnin lähes kokonaan tulevanakin kesänä. Saamelaiskäräjillä on aito huoli Tenon saamelaisen kalastuskulttuurin jatkuvuudesta ja tämän vuoksi lyhytaikainenkin lohenpyynti sekä muiden kalalajien pyynti koko kalastuskauden on tärkeää alueen saamelaisille, joiden elämä, identiteetti, hyvinvointi ja toimeentulo rakentuvat nimenomaan Tenon ja lohenkalastuksen ympärille. Tenon vesistöalueella tapahtuvan kalastuksen kautta ylläpidetään ja kehitetään alueen jokisaamelaista kulttuuria, saamelaisten perinteistä tietoa ja lohenkalastukseen liittyvää saamenkielistä terminologiaa sekä siirretään niitä seuraaville sukupolville.

Norjan ilmasto- ja ympäristöministeriö vastusti Suomen ehdotusta sallia lohenkalastus Utsjoessa ja Vetsjoessa kahden päivän ajan, koska kyseiset lohikannat ovat heikossa tilassa (punainen tilaluokka). Norjan ilmasto- ja ympäristöministeriö ilmaisi huolensa Suomen ehdotuksesta. Lohenkalastuksen salliminen – edes rajoitetusti – punaisen tilaluokan lohikannoille ei ole Tenon kalastussopimuksen artiklan 3(1) mukaista eikä sopimuksen yleisten tavoitteiden mukaista. Norja katsoo, että ratkaisu voi vaarantaa kalakantojen elpymisen ja voi viivästyttää lohenkalastuksen avaamista Tenon pääuomassa. Norja kehottaa Suomea olemaan sallimatta lainkaan kalastusta näissä heikoissa lohikannoissa.

Yksityishenkilön lausunnossa on esitetty, että asetusluonnos on perustuslain ja kansainvälisen oikeuden vastainen siltä osin kuin se rajoittaa saamelaisten kulttuurin harjoittamista tavalla, joka käytännössä estää perinteisen lohenkalastuksen. Rajoitukset ovat ylimitoitettuja, niiltä puuttuu oikeasuhtaisuuden ja ennakoitavuuden vaatima oikeudellinen perusta, ja ne sivuuttavat Norjan yksipuoliset toimet, jotka ovat suoraan heikentäneet Suomen vesialueiden lohikantoja. Lausunnossa esitettiin, että asetus tulee palauttaa uuteen valmisteluun siten, että lohikantojen suojeleminen ja saamelaisten kulttuuri-oikeudet sovitetaan yhteen oikeusvaltion ja kansainvälisten velvoitteiden mukaisesti.

Lausuntojen perusteella asetusehdotukseen ei tehty muutoksia.

5 Vaikutukset

5.1 Ympäristövaikutukset

Tenon sivuvesiä koskevan asetuksen ympäristövaikutukset ovat selvästi myönteisiä. Vuosien 2021–2023 lohenkalastuskielto on ollut merkittävä lohikantojen elpymismahdollisuuksien kannalta. Se on kasvattanut kutemaan päässeiden emolohien määrää aiempaan tilanteeseen nähden lähes puolella useimmissa Tenojoen sivuvesistöissä, vaikka lohen meriselviytyminen on samanaikaisesti edelleen heikentynyt ja mereltä jokiin palaava lohimäärä on ollut alhainen. Lohen kalastuksen rajoittamisella tai kieltämisellä ja muun kalastuksen säätelyllä pyritään varmistamaan kestävä kalastusta ja edistämään lohen poikastuotantoa. Tenojoen sivuvesiä koskevan asetuksen muun kalan kalastuksen säätelytoimet on suunniteltu niin, että ne täydentävät Tenojoen rajajokiosuutta koskevan Tenon kalastussopimuksen määräyksiä ja eivät aiheuta haittaa pyrkimykselle lisätä emokalojen määrää ja parantaa poikastuotantoa erityisesti niissä lohikannoissa, joiden tila on tällä hetkellä heikko. Toimenpiteillä pyritään säilyttämään lohikantojen monimuotoisuus. Lohen kalastuksen salliminen yleisesti vuonna 2026 Tenojoen sivuvesissä tarkoittaisi todennäköisesti sitä, että Norjakin sallisi kalastuksen omissa sivuvesissään, jolloin perustuslain 20 §:n mukainen vastuu ympäristöstä ei täytyisi. Sivuvesistöissä lohenkalastuksen salliminen aiheuttaisi myös kalastuspaineen siirtymisen Tenon pääuomasta sivuvesiin, eikä tämänkaltaista kalastuspaineen lisäyksen vaikutuksia ole tutkittu. Kalastuspaineen siirtyminen pääuomasta laajasti sivuvesistöön tarkoittaisi

käytännössä sitä, että pääuoman kalastusrajoitukset olisi tehty turhaan. Vaihtoehdoksi kalastuksen voimakkaalle rajoittamiselle on esitetty muiden kalalajien voimakkaampaa kalastusta, millä pyrittäisiin vähentämään lohenpoikasiin kohdistuvaa saalistusta. Tutkimustieto osoittaa kuitenkin varsin selvästi, että Tenon lohikantojen heikkenemisen syyt ovat merialueella ja ne liittyvät mereen vaeltaneiden lohenpoikasten aiempaa selvästi heikompaan elonjääntiin, eikä olosuhteiden muutokseen jokialueella. Tämä liittyy merialueen muutoksiin, joiden taustalla on todennäköisesti ilmastonmuutos, mutta tarkka syy ei ole selvillä. Kyttyrälohen runsastuminen Barentsinmerellä saattaa liittyä samaan ilmiöön. Ainoa käyttökelpoinen keino, jolla voidaan vaikuttaa lohikantojen heikkoon tilaan, on kalastuksen säätely, koska meriolosuhteisiin ei voida vaikuttaa yhtä tehokkaasti eikä nopealla aikataululla. Ilmastonmuutoksen pysäyttämiseen liittyvät toimet ovat tärkeitä, mutta Tenon lohikantojen tilan parantamisen kannalta niiden vaikutus on parhaassakin tapauksessa aivan liian hidaskäyttöinen. Jokialueelta saatujen tietojen perusteella poikastuotannossa ei näytä tässä suhteessa tapahtuneen muutosta, eikä lohta saalistavien petojen poisto tai lohen kanssa samasta elintilasta kilpailevien lajien pyynti todennäköisesti paranna tilannetta. Muiden lajien tehokkaan pyynnin ja poiston vaikutus saattaisi olla myös päinvastainen, mm. lohen sivusaaliskuolevuuden kasvun kautta.

Tieteelliseen neuvon ei sisälly kokonaisvaltaista arviota lohen sivusaaliista tai lohen laittomasta ja ilmoittamattomasta kalastuksesta Tenojoessa tai sen sivuvesissä. Käytännössä on ilmeistä, että sivusaaliskuolleisuutta esiintyy, vaikka lohien käsittelyssä ja vapauttamisessa pyrittäisiinkin olemaan huolellisia. Sekä lohiverkko että lohypadon pyytävä osa (joddu) ovat havaspyydyksiä ja niihin tarttuminen vahingoittaa lohta ja lisää kuolleisuutta. Myös vapakalastus aiheuttaa lohen sivusaaliskuolleisuutta, joka riippuu paljon kalojen käsittelystä. On myös hyvin todennäköistä, että lohta otetaan saaliiksi, vaikka sen kalastus olisi kielletty. Kalastuksenvalvonnan havaintojen perusteella tämä ei ole erityisen yleistä, mutta Tenon sivuvedet ovat hyvin laajoja, eikä valvonta pysty kattamaan kaikkea. Sivusaaliskuolleisuus ja luvaton kalastus ovat tosiasioita, jotka vaikuttavat kutukantoihin ja lisäävät tarvetta avata kalastusmahdollisuuksia varovaisesti.

Itä00mereen laskevissa lohikannoissa esiintyvän *Gyrodactylus salaris* -lohiloisen leviäminen Tenojoen vesistöön muodostaa riskin Tenon lohikannoille. Torjuntatoimista ja rajoituksista Tenon ja muiden Pohjois-Atlantiin laskevien vesistöjen kalakantojen suojaamiseksi *Gyrodactylus salaris* -loiselta säädetään maa- ja metsätalousministeriön asetuksella (1376/2004). Asetuksessa säädetään syöttikalojen käytön, kalojen perkaamisen sekä kalastusvälineiden ja veneiden käytön rajoituksista. Kalastusvälineiden ja veneiden on oltava desinfioituja tai täysin kuivia. Asetusta on täydennetty kalanviljelyn osalta maa- ja metsätalousministeriön asetuksella (839/2010). Loisen torjuntaa varten Lapin ELY-keskus on perustanut Inarin ja Utsjoen kuntiin desinfiointiasemaverkoston ja huolehtii lisäksi loisen torjuntatavoista ja leviämiskaavasta tiedottamisesta mm. pääteiden varrelle asetetuilla infotauluilla. Toimenpiteet palvelevat *Gyrodactylus salaris* -lohiloisen torjuntaa myös Tenon vesistön sivuvesistöissä. Koska asiasta on säädetty tarkemmin kyseisillä asetuksilla, nyt annettavassa asetuksessa on *Gyrodactylus salaris* -loisen torjuntaan liittyviä määräyksiä ainoastaan syöttikalojen käytöstä kalastuksessa.

5.2 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Tenojoen vesistöalue sijaitsee Utsjoen ja Inarin kuntien alueella, joka on saamelaiskäräjistä annetun lain (974/1995) 4 §:ssä määriteltyä saamelaisten kotiseutualuetta. Luontaiselinkeinoilla on vahva saamelaiskulttuurinen merkitys, joita ei voida arvioida rahassa. Luontaiselinkeinoihin on kuulunut se, että henkilöllä voi olla useita toimeentulonlähteitä. Tenon lohikantojen pienenemisestä huolimatta paikallisten kalastajien pyytämällä lohella on suuri merkitys alueen kotitalouksille ruokakalana ja matkailuelinkeinon suorana tai välillisenä tulonlähteenä. Alueella ei kuitenkaan ole kalastuslain 4 §:n 17 kohdan mukaisia kaupallisia

kalastajia, vaan kalastus on elinkeinon kannalta merkityksellistä siihen liittyvän matkailun kautta. Tenojoen vesistö perinteisine lohenkalastuksineen on elinehto Utsjoen jokisaamelaisen kulttuurin säilymiselle ja kehittymiselle. Kalastuskulttuuriin liittyvän perinteisen tiedon siirtyminen eteenpäin on tärkeää, jotta kulttuurin harjoittamisedellytykset säilyisivät.

Perustuslain 17 §:n 3 momentti sisältää saamelaisten aseman valtiosääntöoikeudellisen perustan. Säännöksen mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Perustuslain säännös suojaa saamelaisten kulttuurimuotoa, johon kuuluvat heidän perinteiset elinkeinonsa kuten poronhoito, kalastus ja metsästyminen. Lohenkalastus Tenojoessa liittyy kiinteästi saamelaiseen kulttuuriin. Pyyntikulttuurin ytimessä ovat perinteiset pyyntimuodot, kuten pato- ja lohiverkkokalastus. Lohikantojen elinvoimaisuus mahdollistaa niiden kestävän käytön, joka on tärkeä edellytys saamelaisen kalastuskulttuurin harjoittamisedellytysten säilymiselle pitkällä aikavälillä, sukupolvelta toiselle. Vastaavasti nyt havaittu lohikantojen voimakas heikkenemiskehitys uhkaa myös pyyntikulttuurin edellytyksiä, koska huomattava osa lohikannoista on hyvin kaukana biologisista kestävyystavoitteista ja kalastus tuo lisä riskiä niiden heikkenemisestä edelleen.

Vuosien 2021–2023 lohenkalastuskiellot ovat estäneet perinteisen ja muun lohenkalastuksen harjoittamisen. Tällä on ollut väistämättä negatiivinen vaikutus myös saamelaiseen kalastuskulttuuriin. Luonnonvarakeskus on tutkinut vuoden 2021 lohenkalastuskiellon vaikutuksia julkaisussaan ”[Tenojoen lohenkalastuskiellon yhteiskunnalliset vaikutukset ja niiden seuranta](#)”. Kyseisen tutkimuksen mukaan kalastuskiellolla on ollut huomattavia negatiivisia yhteiskunnallisia vaikutuksia Tenojoen paikallisyhteisön elinpiirissä. Lohenkalastuskiellosta johtuvat taloudelliset, kulttuuriset, hyvinvoinnilliset ja sosiaaliset vaikutukset paikallisissa yhteisöissä ovat tutkimuksen mukaan riskissä kasvaa, mikäli kieltoa jouduttaisiin tulevaisuudessakin jatkamaan, sillä lohi ja sen kalastus ovat keskeinen ja perustavaa laatua oleva osa paikallisten asukkaiden elämässä usealla eri tasolla. Jokirannan saamelaisten kulttuuri pohjautuu lohenkalastukseen. Tutkimuksen julkaisuajankohdan jälkeen on tullut ilmi, että negatiiviset muutokset lohikantojen tilassa ovat pitkäaikaisia.

Saavutettavat hyödyt lohikantojen elvyttämisessä on kuitenkin arvioitu laajoiksi verrattuna määräaikaiseen haittaan, kun huomioon on otettu vastavuoroiset lohenkalastuskiellot Norjan valtion alueella sekä toimien vaikutus lohenkalastusmahdollisuuksien paranemiseen tulevaisuudessa. Lisäksi lohivilanteen selvästi havaittu heikkeneminen kalastuskaudella 2024 on lisännyt ymmärrystä voimakkaille lohenkalastuksen rajoitustoimille. Sivuvesistöissä on lisäksi ollut kalastusrahoitusalueita käytössä jo useiden vuosien ajan. Tältä osin esitetty asetus ei aiheuta muutosta.

Vaikka lohenkalastus ei tällä hetkellä ole Tenon sivuvesistöissäkään biologisessa mielessä kestävällä tasolla, ei sitä kuitenkaan esitetä tällä asetuksella täysin kiellettäväksi. Lohenkalastuksen erittäin rajoitettu salliminen Utsjoen vesistössä ja Vetsijoessa on katsottu oikeasuhtaiseksi nykytilanteessa, koska nämä ovat ainoat alueet, jonka lohikannoissa on ollut hyvin vähäistä ylijäämää viimeisen vuoden aikana, vaikka ehto kalastettavasta ylimäärästä vähintään kolmen vuoden aikana neljän vuoden tarkastelujaksolla ei täyty. Hyvin rajoitetulla kalastuksella osaltaan mahdollistetaan kalastuskulttuurin harjoittamista ja tiedon ja taidon siirtämistä sukupolvelta toiselle, aiheuttamatta samalla merkittävää riskiä sille, että lohikantojen elpyminen hidastuisi.

Lohenkalastusta koskevat rajoitukset aiheuttavat kuitenkin samalla myös heikennyksiä saamelaiseen kalastuskulttuuriin. Haittoja on mahdollista lieventää muiden kalalajien kuin lohen kalastusmahdollisuuksien kautta. Aiemmin loheen rinnastetun taimenen kalastus on sallittu muun kalan pyyntiin tarkoitetuilla ehdoilla, mikä vaatii tarkkuutta sivuvesialueella. Joelle kalastamaan pääsyä ja kalastukseen liittyvän tietotaidon ylläpitoa on tarkoitus lisäksi helpottaa sallimalla muiden lajien kalastus jatkossakin veneestä vavalla, vaikka muutoksen

merkitys ei ole sivuvesillä merkittävä. Lohen sivusaaliin vapauttamista helpottavasta väkäsettömän koukun määräyksestä on luovuttu jo vuoden 2024 asetuksessa, koska se koettiin paikalliskalastajien taholta kalastuskulttuurille vieraaksi. Muiden lajien kuin lohen kalastuksessa sallittujen verkkojen rakenne pysyisi samana kuin vuonna 2024 ja 2025, jolloin verkkojen rakennetta koskevia määräyksiä hieman väljennettiin.

5.3 Taloudelliset vaikutukset

Tenojoen sivuvesien kalastuksella on merkitystä joillekin kotitalouksille kotitarvekalastuksen kautta. Utsjoen kirkonkylän osakaskunnassa osakkaiden myöntämällä kalastusluvulla käydään kauppaa ja kalastusoikeutta luovutetaan eteenpäin kalastuslain 12 §:n mukaisesti. Lohenkalastuksen täyskielto rajajokialueella ja merkittävä rajoittaminen sivuvesistöissä merkitsee taukoa myös kalastusmatkailutoimintaan lohen kalastuksen osalta. Lohenkalastuksen merkitys kalastusmatkailun kannalta voidaan kuitenkin arvioida vähäisemmäksi Tenon sivuvesistöissä, kuin Tenojoen rajajokiosuuden kalastuksessa, joten vuoden 2026 hyvin rajoittavien kalastusmääräysten vaikutus ei ole yhtä suuri kuin Tenojoen pääuomassa.

Lohikantojen heikko tila edellyttäisi joka tapauksessa hyvin voimakkaita kalastusrajoituksia tai lohenkalastuksen kieltämistä kokonaan Tenojoen vesistössä ja toimia pitäisi kohdistaa myös sivuvesistöihin. Myös tässä tapauksessa kalastusmatkailun toimintaympäristö vaikeutuisi huomattavasti.

5.4 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Nyt annettava määräaikainen asetus ei aiheuta merkittäviä muutoksia viranomaisten toimintaan. Lohenkalastuksen merkittävä rajoittaminen saattaa lisätä kalastuksen valvontatarvetta, missä vastuu sivuvesien osalta jakautuu useille tahoille, etupäässä Tenon kalatalousalueelle, alueen osakaskunnille sekä Metsähallitukselle.

6 Viimeaikainen oikeuskäytäntö

Korkein oikeus on antanut 13.4.2022 kaksi ratkaisua, joissa on käsitelty kalastusta Tenojoen vesistössä. Ratkaisussa KKO:2022:25 syyttäjä vaati paikalliselle saamelaiselle A:lle rangaistusta kalastusrikkomuksesta. A oli kalastanut lohta seisovalla verkolla Ylä-Utsjoessa sallitun kalastuskauden ulkopuolella elokuussa vastoin kalastuslain nojalla säädettyä valtioneuvoston asetusta kalastuksesta Tenojoen vesistön sivuvesistöissä (297/2017). Korkeimman oikeuden ratkaisun perusteella elokuun alkupuoli on ollut erityisen merkityksellinen pyyntikuukausi saamelaisten kalastuskulttuurin harjoittamiselle, vaikka lohen nousu kuitenkin on tutkimustiedon perusteella vilkkainta kesä-heinäkuun vaihteessa ja myös lohen kalastus on tapahtunut pääosin ennen elokuuta. Myös lohen laatu elintarvikkeena heikkenee syksyä kohti kutuajan lähestyessä.

Korkein oikeus katsoi ratkaisustaan ilmenevillä perusteilla, että asetuksen kalastuskautta koskeva säännös oli ristiriidassa A:lle saamelaisena perustuslain 17 §:n 3 momentissa turvattujen oikeuksien kanssa. Asetuksen säännös jätettiin perustuslain 107 §:n nojalla soveltamatta, ja syyte kalastusrikkomuksesta hylättiin.

Lohikantojen tila ei ollut tutkimustiedon mukaan vuonna 2017 Ylä-Utsjoessa yhtä heikko kuin muualla Tenojoen vesistössä. Tällöin hoitotavoitteet vielä täyttyivät Utsjoen lohikantojen osalla. Tämän johdosta korkein oikeus ei katsonut kalastusrajoituksia oikeasuhtaisiksi eikä pitänyt niitä vaelluskalakantojen suojeluun nähden välttämättöminä toimenpiteinä. Kyseiset kalastusrajoitukset oli saatettu voimaan valtioneuvoston asetuksella. Korkein oikeus arvioi A:n menettelyn rangaistavuutta tapahtumahetken eli vuoden 2017 olosuhteiden ja lohikantojen

silloisen tilan mukaisesti. Lohikannat ovat tutkimustiedon mukaan heikentyneet vuodesta 2017 entisestään. Samalla arvio Utsjoen lohikantojen tilasta on muuttunut hoitotavoitteet täyttävästä vihreästä tilaluokasta heikoimman punaisen luokan kautta nykyiseen punaiseen luokkaan.

Toisessa tapauksessa KKO:2022:26 syyttäjä vaati paikallisille saamelaisille A:lle, B:lle, C:lle ja D:lle rangaistusta luvattomasta pyynnistä heidän kalastettuaan vieheellä ja vavalla valtion vesialueella Vetsijoessa ilman Metsähallituksen lupaa. Korkein oikeus katsoi ratkaisustaan ilmenevillä perusteilla kalastuslain 10 §:n 2 momentin (379/2015) mukaisen lohen ja taimenen nousualueen erillisen kalastuslupan siihen liitettyine lupakäytäntöineen aiheuttavan niin merkittäviä rajoituksia paikallisille saamelaisille, että säännöksen soveltaminen olisi ilmeisessä ristiriidassa heille perustuslain 17 §:n 3 momentissa turvattujen oikeuksien kanssa. Samalla korkein oikeus kuitenkin totesi, että kalastusrajoitusten oikeasuhtaisuudenkin näkökulmasta on lähtökohtaisesti mahdollista edellyttää paikallisilta asukkailta henkilökohtaista lupaa. Korkein oikeus antoi painoarvoa perustuslain 20 §:n ympäristöperusoikeussäännökselle, ja katsoi, että lupajärjestelmällä on luotettavien saalis- ja kalastustietojen kokoamiseen ja lohikantojen tilan seuraamiseen pohjautuvat perusteet, jotka kytkeytyvät kyseiseen perusoikeuteen. Kalastuslain säännös jätettiin perustuslain 106 §:n nojalla soveltamatta, ja syyte luvattomasta pyynnistä hylättiin.

Tapahtumahetkellä kalastuslain 10 §:n mukaisen luvan hinta on ollut korkeampi kuin omakustannushinta eikä kalastuslupia ole kiintiöity paikallisille saamelaisille, jolloin on saattanut käydä niin, että lupia ei ole riittänyt kaikille. Tämän johdosta korkein oikeus katsoi ratkaisussaan, että paikalliset saamelaiset oli asetettu samaan asemaan kuin matkailukalastajat ja kyseinen säännös rajoitti olennaisella tavalla saamelaisten alkuperäiskulttuuriin kuuluvaa kalastuksen harjoittamista.

Kalastuslain 10 §:ää on muutettu tapauksen jälkeen (427/2019). Voimassa olevan lain mukaan kolmessa pohjoisimmassa kunnassa asuvilla henkilöillä on oikeus lunastaa Metsähallitukselta henkilökohtainen kausilupa, joka oikeuttaa Metsähallituksen asettamien lupaehtojen puitteissa viehekalastukseen henkilön kotikunnassa sijaitsevilla valtiolle kuuluvilla lohen sekä taimenen nousualueilla. Luvan hinta määräytyy maa- ja metsätalousministeriön viomassa olevan maksuasetuksen (1064/2025) 2 §:n mukaisesti omakustannusarvoisesti.

Edellä mainituissa ratkaisuissa on arvioitu kalastusrajoitusten suhdetta paikallisten saamelaisten perustuslain suojaamaan kalastusoikeuteen. Arvioitaessa saamelaisiin kohdistuvia kalastusrajoituksia on otettava huomioon perustuslain 17 §:n 3 momentti ja kansainvälisten sopimusten turvaamat oikeudet. Molemmissa ratkaisuissa korkein oikeus katsoi, että paikallisille saamelaisille kuuluva ja perustuslain suojaama kalastusoikeus ei ole kuitenkaan rajoittamaton, vaan myös saamelaisten kalastusoikeutta voidaan rajoittaa perustuslain 20 §:n ympäristöperusoikeuteen nojautuen vaelluskalakantojen turvaamiseksi.

Edellä mainitut korkeimman oikeuden ratkaisut on otettu huomioon tämän asetuksen valmistelun yhteydessä siten, että sivuvesistöjen lohenkalastusmahdollisuuksia on tarkasteltu seuranta- ja tutkimusryhmältä saatujen tietojen pohjalta ja päädytty parhaaseen, ajankohtaiseen tieteelliseen tietoon perustuen esittämään erittäin rajoitettua lohenkalastusmahdollisuutta Utsjoen vesistöön ja Vetsijokeen. Korkeimman oikeuden ratkaisujen pohjalta voidaan katsoa, että kohdistettaessa rajoituksia saamelaisten perinteisen kalastuskulttuurin harjoittamiseen on rajoitusten oltava tavoitteisiinsa nähden oikeasuhtaisia sekä vaelluskalakantojen suojeluun nähden välttämättömiä toimenpiteitä. Vaikka Utsjoen ja Vetsijoen lohikantojen tila on arvioitu tällä hetkellä punaiseen luokkaan ja lohenkalastusta on esitetty kyseisissä vesistöissä sallittavaksi hyvin rajoitetusti asetuksessa esitetyn mukaisesti, on samalla muistettava, että lohikantojen tilaa ja kestäväää käyttöä kuvaavien muuttujien suunta on ollut selvästi laskeva edellä mainittujen oikeustapausten tapahtumahetkestä eli vuodesta

2017 eteenpäin katsottuna. Esityksen tavoitteena on kuitenkin edelleen heikentyneiden lohikantojen elvyttäminen kestäväälle tasolle. Lohenkalastuksen sallimisessa tavoitteena on etsiä vähiten haittaavia vaihtoehtoja kalastuskauden sisällä. Tästä syystä esitetty lohenkalastusmahdollisuus olisi hyvin rajoitettua, mahdollistaen samalla kuitenkin saamelaisen kalastuskulttuurin ja siihen liittyvien taitojen ylläpitämistä ja siirtämistä eteenpäin. Kalastusaika on lyhyt, mikä osaltaan heikentää mahdollisuuksia siirtää saamelaista kalastuskulttuuria eteenpäin vuodesta toiseen sekä saattaa vähentää yleistä kiinnostusta perinteiseen lohenkalastukseen tai muita kalastuksen kieltämisestä tai vähäisestä kalastusmahdollisuudesta aiheutuvien negatiivisten vaikutusten kasvamisesta. Tilanteessa, missä vaihtoehtona on kalastuksen kieltäminen kokonaan tai vähäisten kalastusmahdollisuuksien etsiminen. Kuitenkin esimerkiksi Saamelaiskäräjien kanssa käydyissä neuvotteluissa lyhytkin kalastusmahdollisuus nähtiin tärkeänä ja katsottiin merkittäväksi kulttuurin siirtämisen kannalta.

Nyt esitetyllä lohen kalastusmahdollisuudella voidaan katsoa olevan merkitystä saamelaisten, identiteetin ja hyvinvoinnin kannalta ja antaa mahdollisuuden ylläpitää alueen jokisaamelaista kulttuuria, saamelaisten perinteistä tietoa ja lohenkalastukseen liittyvää saamenkielistä terminologiaa sekä siirretään niitä seuraaville sukupolville.

Luonnon kestävä ja ekologinen käyttö sekä kalakantojen turvaaminen myös tulevaisuudessa palvelevat muiden ohella myös saamelaisten etua. Rajoitustoimenpiteillä myös osaltaan turvataan saamelaisten perinteisen kulttuurimuodon harjoittamisen edellytyksenä olevien elinvoimaisten kalakantojen olemassaoloa sekä suojellaan muun muassa tulevien saamelaissukupolvien oikeutta harjoittaa kalastuskulttuuriaan. Lohikantojen heikko tila edellyttää kalastuksen rajoittamista kaikkien kalastajaryhmien osalta. Esityksen mukaiset rajoitukset katsotaan oikeasuhtaisiksi ja välttämättömiksi edellä mainittuihin tavoitteisiin nähden.

7

Kalastusrajoitusten suhde omaisuudensuojaan, saamelaisten asemaan alkuperäiskansana, vastuuseen ympäristöstä ja Suomea sitoviin kansainvälisiin velvoitteisiin

Sivuvesistöjä koskevan asetuksen säännökset rajoittavat erityisesti perustuslain 15 §:n 1 momentin mukaista omaisuudensuojaa ja 17 §:n 3 momentissa säädettyä saamelaiskulttuurin suojaa. Lisäksi säännöksillä on liityntä perustuslain 20 §:n ympäristövastuusääntöön.

Omaisuuden suoja

Omaisuuden suojaa koskevan perustuslain 15 §:n 1 momentin nojalla jokaisen omaisuus on turvattu. Perustuslakivaliokunta on arvioinut kalastusoikeuden omaisuudensuojaa ja siihen kohdistuvia rajoituksia useaan otteeseen (ks. esim. PeVL 44/2016 vp, PeVL 58/2014 vp, PeVL 8/2012 vp, PeVL 20/2010 vp, PeVL 14/2010 vp, PeVL 8/1996). Vesialueen omistukseen kytkeytyvä kalastusoikeus on perustuslaillista omaisuudensuojaa nauttiva varallisuusarvoinen etu haltijalleen, jolla on lähtökohtainen valta hallita, käyttää ja hyödyntää omaisuutta sekä määrätä siitä.

Nyt esitettävillä lohenkalastusta koskevilla rajoituksilla on vaikutusta omaisuudensuojaan. Samalla on kuitenkin muistettava, että perustuslakivaliokunta on voimassa olevan kalastuslain valmistelun yhteydessä katsonut, että kalastusrajoitusten säätämistä koskeneiden asetuksenantovaltuussäännösten yhteyteen tulisi säätää yleinen kalalajeihin ja -kantoihin kohdistuva vaarantamiskielto tai huolehtimis- taikka suojelovelvoite (PeVL 58/2014 vp s. 7). Tämän myötä julkisella vallalla ei ole kalastuslain 52 §:n nojalla ainoastaan valtuutusta, vaan myös vastuu huolehtia luonnosta ja sen monimuotoisuudesta.

Vaikka lohenkalastusta joudutaan edelleen rajoittamaan merkittävästi lohikantojen tilan vuoksi, on muiden lajien kalastus edelleen mahdollista. Sivuvesistöissä esiintyy lohen lisäksi Tenon vesistön kalastuskulttuurin kannalta keskeisiä saalislajeja kuten taimenta, siikaa ja harjusta. Tilanteessa, jossa ylijäämäistä hyödynnettävää lohiluonnonvaraa ei ole, säätelyn tavoitteena oleva lohikantojen tilan saaminen kestäväälle tasolle on omiaan parantamaan kalastusoikeuteen liittyvän omaisuuden arvoa tulevaisuudessa.

Saamelaisten asema alkuperäiskansana

Saamelaisille on alkuperäiskansana turvattu perustuslain 17 §:n 3 momentissa oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Perusoikeusuudistuksen esitöiden mukaan säännöksellä turvataan myös saamelaiseen kulttuuriin kuuluvien perinteisten elinkeinojen, kuten kalastuksen harjoittaminen. On selvää, että lohenkalastuksella on keskeinen merkitys jokisaamelaaisessa kulttuurissa perinteisten pyyntimuotojen, sekä uudempien, kulttuuriin kuuluvien pyyntimuotojen harjoittamisessa.

Tenojoen vesistössä on vallinnut jo pidempään tilanne, jossa lohikantoja koskevan seurannan perusteella niiden tila on arvioitu niin heikoksi, että mereltä kohti jokea palaava lohimäärä ei täytä kestävä kalastuksen lähtökohtia edes ennen kuin yhtään lohta on pyydetty. On erittäin valitettavaa, että lohikantojen yleistila ei ole parantunut edellisiin vuosiin verrattuna, eikä sivuvesistöissäkään ole enää yksittäisten kantojen tila oikeastaan yhtään parempi. Lohenkalastusta joudutaan näin ollen edelleen rajoittamaan merkittävästi myös sivuvesistöissä, sillä sivuvesistöjen kalastuksensäätelyn on tuettava Tenon lohikantojen elpymistä. Lohet nousevat sivujokiin kutemaan, minkä takia on varmistettava, että emokalvoja pääsee nousemaan riittävä määrä.

Vaikka asetuksella esitetään nyt hyvin rajoitettua lohenkalastusmahdollisuutta, turvataan sen myötä kuitenkin samalla saamelaisen kalastuskulttuurin harjoittamista ja ylläpitoa siinä laajuudessa kuin se on mahdollista lohikantojen tila huomioiden. Lohenkalastus on ollut kokonaan kiellettyä vuosina 2021–2023. Vuonna 2025 lohenkalastusta sallittiin rajoitetusti kolmen vuorokauden ajan Utsjoessa. Nyt esitettävän rajoitetun, kahden vuorokauden ajan sallitun lohenkalastuksen myötä on Utsjoessa ja Vetsijoessa mahdollista harjoittaa saamelaiseen kalastuskulttuuriin kuuluvien perinteisten kalastusmuotojen käyttöä ja välittää kulttuuria sukupolvelta toiselle.

Merkittävien lohenkalastusta koskevien rajoitusten yhteydessä on muistettava, että niillä pyritään luomaan edellytykset lohikantojen saattamiseksi kestäväälle tasolle ja estämään tilanteen heikkeneminen tavalla, missä Tenon lohikantoja saattaisi hävitä kokonaan sukupuuton kautta. Tämä palvelee myös saamelaisten etua ja luo edellytyksiä turvata tulevaisuudessakin saamelaisten oikeutta harjoittaa kulttuuriaan. Jotta perinteisen kulttuurisen kalastusoikeuden harjoittaminen olisi mahdollista myös tulevaisuudessa, on Tenojoen lohikantojen oltava kestäväällä tasolla. Myös perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan lohensuojeluun liittyvät näkökohdat ovat merkityksellisiä saamelaisten kalastuskulttuurin ylläpitämiseksi myös tulevaisuudessa (PeVL 5/2017 vp, PeVL 27/2022 vp, PeVL 12/2024 vp, ks. myös KKO:2022:25, kohta 37).

Kalastuslain uudistamisen yhteydessä lain sisältämien kalastusrajoitusten mahdollistavien säännösten liityntä perustuslakiin on arvioitu hallituksen esityksen (HE 192/2014 vp) kappaleessa 4.3, s. 104. Hallituksen esityksessä on todettu, että rajoitukset on pyritty kirjoittamaan täsmällisiksi ja tarkkarajaisiksi, ja niiden ensisijaisena tarkoituksena on turvata kalavarojen kestävä ja monipuolinen tuotto, kantojen luontainen elinkierto ja uhanalaisten lajien suojelu. Rajoitusten perusteet on arvioitu painaviksi perustuslain ympäristövastuusäännösten näkökulmasta. Rajoituksia on arvioitu myös omaisuusuojan, elinkeinovapauden, sekä saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa koskevien oikeuksien näkökulmasta, ja todettu, että

rajoituksilla ei puututa näiden suojattujen oikeuksien ytimiin. Lisäksi on todettu, että rajoituksilla osaltaan turvataan saamelaisen perinteisen kalastuskulttuurimuodon edellytyksenä olevien elinvoimaisten kalakantojen olemassaoloa.

Sivuvesistöjen kalastuksensäätelystä on kiistatta vaikutuksia saamelaiseen kalastuskulttuuriin, kun esitetyt kalastusrajoitukset kohdistuvat muun kalastuksen ohella myös saamelaisten harjoittamaan kalastukseen ja aiheuttavat heikennyksiä heidän kulttuurimuotoonsa liittyvän perinteisen kalastuksen harjoittamiseen. Vaikka lohenkalastusta nyt esitetäänkin sallittavaksi hyvin rajoitetusti Vetsijoessa ja Utsjoessa, kohdistuu rajoituksia kalastusaikoihin, -välineisiin ja -paikkoihin, sekä saaliin määrään lohenkalastuskiintiön muodossa.

Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota siihen, että toistuvien kalastuskieltojen myötä lohenkalastuksen kiellon vaikutukset kasvavat (ks. PeVL 91/2022 vp, kappale 11, PeVL 27/2022 vp, kappale 10). Kiellon jatkumisen myötä myös saamelaisen kalastuskulttuurin välittyminen sukupolvelta toiselle vaikeutuu (ks. myös PeVL 47/2021 vp, kappale 4). Perustuslakivaliokunta on todennut, että maa- ja metsätalousvaliokunnan on selvittävä mahdollisuuksia sellaisiin toimenpiteisiin, joilla lohikantaa voitaisiin suojella ja elvyttää saamelaisten perustuslain 17 §:n 3 momentin mukaisesti oikeuksiin vähemmän puuttuvalla tavalla sääntelyn tavoitteita vaarantamatta ja että valtioneuvoston on syytä selvittää, millaisilla muilla toimilla saamelaisten oikeutta ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan voidaan tukea ja edistää kalastuksen rajoittamisesta huolimatta (PeVL 91/2022 vp, kappale 11, ks. PeVL 27/2022 vp, kappale 10).

Lohenkalastaminen on ollut rajoitetusti sallittua Utsjoen vesistössä kahtena viime vuonna ja Vetsijoessa vuonna 2024. On korostettava, että tilanne Tenojoella ja sen sivujoissa on huonontunut entisestään siten, että kaikki joet on arvioitu tänä vuonna ensimmäistä kertaa huonoimpaan punaiseen tilaluokkaan. Tilannetta voidaan kuvailla äärimmäisen hankalaksi lohenkalastuksen sallimisen suhteen, koska lohenkalastuksen vähäisenkin salliminen voisi johtaa lohikantojen entistä heikompaan tilaan, joka puolestaan tarkoittaisi lohen kalastuksen rajoittamista entistä pidemmällä aikavälillä tai pahimmassa tapauksessa lohen sukupuuttoon tulevaisuudessa. Tämä puolestaan tarkoittaisi sitä, että saamelaisen lohenkalastuskulttuurin harjoittaminen olisi entistä harvemmin mahdollista tai loppuisi kokonaan.

Vuosina 2024 ja 2025 edellä todetun mukaisesti lohenkalastus on ollut sallittua rajoitetusti. Vuosien 2024 ja 2025 lohenkalastuksen rajoitusten voidaan katsoa asettaneen merkittäviäkin haasteita saamelaisen kalastuskulttuurin harjoittamiselle mutta saamelaiseen kalastuskulttuuriin kuuluvien perinteisten kalastusmuotojen käyttö ja välittäminen sukupolvelta toiselle on ollut kuitenkin mahdollista ainakin pienimuotoisesti. Lohenkalastuksen merkittävä rajoittaminen edelleen vuonna 2026 aiheuttaa ainakin hetkellistä haittaa saamelaisen kalastuskulttuurin harjoittamiselle ja siirtämiselle sukupolvelta toiselle. Toisaalta lohenkalastuksen merkittävä rajoittaminen turvaa historiallisen heikolla tasolla olevien lohienkantojen selviämistä ja siten tulevien sukupolvien mahdollisuutta harjoittaa saamelaista lohenkalastuskulttuuria. Kyseessä on äärimmäisen hankala tasapainoilutilanne kahden oikeushyvän välillä: toisaalta saamelaisten oikeus harjoittaa lohenkalastuskulttuuriaan sekä toisaalta oikeus ympäristöön ja velvollisuus suojella lohikantoja sukupuutolta.

Perustuslain 20 §:n mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Tämä asettaa valtiosääntöoikeudellisesti kalastusoikeuksien rajoittamista koskevien säännösten perustan, joka on viime kädessä perustuslain 20 §:n mukainen kalavarojen kestävä ja monipuolisen tuoton turvaaminen, sekä kalakantojen luontaisen elinkierron suojeleminen. Tutkimustiedolle lohikantojen heikentyneestä tilasta on annettava merkitystä ja siitä syystä välttämättömien rajoitusten kohdentaminen pelkästään sellaiseen kalastukseen, joka ei liity perustuslain 15 §:ssä turvattuun omaisuuden suojaan tai saamelaisille perustuslain 17 §:n 3 momentissa turvattuihin oikeuksiin,

ei ole tässä tilanteessa riittävää. Lohikantojen tilan heikkenemistilanteen jatkuessa edelleen, on myös saamelaisen kalastusoikeutta rajoitettava lohikantojen turvaamiseksi. Myös korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2022:25 katsonut, että saamelaisille kuuluva perustuslain 17 §:n 3 momentin suojaava kalastusoikeus ei ole rajoittamaton ja saamelaisenkin kalastusoikeutta voidaan rajoittaa vaelluskalakantojen turvaamiseksi.

Lohenkalastusta koskevien rajoitusten tavoitteena on Tenon lohikantojen tilan heikkenemisen pysäyttäminen, edellytysten luominen lohikantojen elpymiselle ja saattamiseksi kestäväälle tasolle sekä tulevaisuuden sukupolvien lohenkalastuksen mahdollistaminen ja sitä kautta saamelaisen kalastuskulttuurin jatkuminen. Lohikantojen tilan heikkenemisellä on kauaskantoisia seuraamuksia, ja tulevaisuuden lohenkalastusmahdollisuudet ovat täysin riippuvaisia lohikantojen tilasta. Rajoitusten tarkoituksena on tässä hetkessä turvata perustuslain 20 §:n edellyttämällä tavalla julkisen vallan toimesta lohikantojen tilaa. Rajoitukset ovat välttämättömiä sekä oikeasuhtaisia tavoitteisiin nähden, sillä kalakantoja ei ole mahdollista tehokkaasti ja nopeammalla aikavälillä turvata muilla tavoin kuin puuttamalla kalastukseen. Tilanteessa, jossa ylijäämäistä hyödynnettävää luonnonvaraa ei ole, olisi kohtalokasta sallia sen hyödyntämistä rajoituksetta, perusoikeuden toteuttamisen vuoksi. Sääntelyn tavoitteena oleva lohikantojen tilan saaminen kestäväälle tasolle on omiaan edistämään saamelaiskulttuurin jatkuvuutta tulevaisuudessa. Edellä mainitun vuoksi kalastukseen kohdistuvien rajoitusten ei arvioida olevan liian tiukkoja suhteessa niillä pyrittäviin vaikutuksiin ja tavoitteisiin, vaan niiden katsotaan olevan oikeassa suhteessa perustuslain 17 §:n 3 momentissa myös turvattuihin saamelaisen kulttuuriin kalastusoikeuksiin nähden.

Vastuu ympäristöstä

Sivuvesistöjä koskevaan asetukseen esitettyjen kalastusta koskevien rajoitusten pohjana on perustuslain 20 §, jonka mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Asetuksen sisältämien kalastusrajoitusten tarkoituksena on tukea osaltaan yhdessä Tenojoen vesistön uudistetun kalastussäännön kanssa Suomen ja Norjan välisen Tenon kalastussopimuksen tavoitteita lohikantojen kestävä hyödyntämisen ja hoidon sekä kantojen moninaisuuden turvaamisessa. Sääntelyn tavoitteena on edistää lohikantojen saamista kestäväälle tasolle.

Perustuslain 20 §:n 1 momentin taustalla on ajatus siitä, että momenttiin liittyy erityisen vahvasti luonnon itseisarvon ja tulevien sukupolvien oikeuksien ulottuvuus (PeVL 38/1998 vp, s. 2). Tulevien sukupolvien oikeuksien näkökulma korostuu lohikannan voimakkaan heikkenemiskehityksen hillitsemisessä, sillä lohikantojen heikkeneminen uhkaa lohenkalastuksen harjoittamista ja sitä kautta etenkin saamelaisen pyyntikulttuurin edellytyksiä. Ympäristön kestävä käytön periaatteiden noudattamisessa on huomioitava tasapuolisesti sekä nykyisten että tulevien sukupolvien tarpeet ympäristöön.

Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt erityistä huomiota kalakantoihin kohdistuviin suojelelvelvoitteisiin (PeVL 58/2014 vp, s. 7), ja todennut, että tällainen velvollisuus on omiaan korostamaan sitä, että julkisella vallalla ei ole ainoastaan valtuutusta, vaan myös vastuu huolehtia luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, mikä konkretisoituu muun muassa kalastusrajoituksissa (PeVL 5/2017).

Lohikannan voimakkaan heikkenemiskehityksen seurauksena esityksen sisältämille kalastusoikeuden rajoituksille on vastuuta ympäristöstä koskeva perustuslain 20 § huomioon ottaen hyväksyttävät perusteet. Vaikka viimeisimmät lohikantojen heikkenemisen syyt Tenossa viittaavat ongelmiin merialueella, on nykytilanteessa lohikantojen elvyttämiseen mahdollista vaikuttaa tehokkaasti vain vähentämällä kalastusta. Lohikantojen tila edellyttää kalastusrajoitusten kohdistamista myös saamelaisen perinteisen kalastuskulttuurin harjoittamiseen. Tavoitteena oleva lohikantojen tilan paraneminen ei ole saavutettavissa ilman

kalastusrajoitusten kohdistamista perustuslain 17 §:n 3 momentin suojaamaan, saamelaisille kuuluvaan kalastusoikeuteen. Tästä syystä nyt esitetyt kalastusta koskevat määräykset ovat välttämättömiä lohikantojen tilan parantamiseksi.

Ehdotetun sivuvesistöasetuksen sisältämät lohenkalastusta koskevat rajoitukset on katsottu välttämättömiksi, sillä Tenon vesistön lohikantojen on havaittu heikentyneen merkittävästi vuonna 2017 solmitun Tenon kalastussopimuksen jälkeen. Vuoden 2019 jälkeen vesistöön nousevien lohien määrä on pienentynyt niin paljon, että kutukantavoitteisiin verrattuna kalastettavaa ylijäämää ei ole edes ennen kuin nousulohiin kohdistuu kalastusta. Lisäksi eri lohikantojen koko on 2019 alkaneella ajanjaksolla pienentynyt vuodesta toiseen. Tilanne on erittäin vakava ja edellyttää lohikantojen elvyttämistä. Lohenkalastusta rajoittamalla pystytään vaikuttamaan kalastuskuolevuuteen ja sitä kautta lohikantojen tilaan positiivisella tavalla. Viranomainen on vastuussa Tenon lohikantojen kestävästä käytöstä pitkällä aikavälillä. Nykytilanteessa ei voida toimia ennalta varautumisen periaatteen vastaisesti siten, että lohikantojen selvä heikkenemiskehitys jatkuu.

Ympäristöperusoikeudessa on kysymys ennen kaikkea sen yhteen sovittamisesta muiden perusoikeuksien, erityisesti saamelaisten oikeuden kulttuurinsa edistämisen ja ylläpitämisen sekä omaisuudensuojan kanssa. Sivuvesistöjä koskevan sääntelyn on tuettava edellytysten luomista lohikantojen elvyttämiselle ja saamista kestäväälle tasolle, mikä puolestaan mahdollistaa saamelaisen kalastuskulttuurin ylläpitämisen myös tulevaisuudessa. Jotta perusoikeuksien toteutuminen voidaan turvata myös tuleville sukupolville, on lohenkalastusta rajoitettava. Sivuvesistöjen kalastusta koskevan asetuksen säännöksiä laadittaessa on jouduttu tekemään punnintaa perusoikeuksien välillä. Edellä mainituilla perusteilla ja ottaen huomioon ajantasainen tutkimustieto Tenojoen vesistön lohikantojen heikentyneestä tilasta, voidaan rajoituksille nähdä olevan perustuslain 20 §:n vastuuta ympäristöstä koskevaan säännökseen kiinnittyviä hyväksyttäviä ja painavia perusteita.

Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet

Suomi on ratifioinut kansalaisyhteisöoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen sekä siihen liittyvän valinnaisen pöytäkirjan voimaansaattamisesta (8/1976, myöhemmin ”KP-sopimus”). KP-sopimuksen 27 artiklan mukaan niissä valtioissa, joissa on kansallisia, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöjä, tällaisiin vähemmistöihin kuuluvilta henkilöiltä ei saa kieltää oikeutta yhdessä muiden ryhmänsä jäsenten kanssa nauttia omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään. Artikla turvaa saamelaisien oikeuden nauttia yhdessä ryhmänsä kanssa omasta kulttuuristaan. Ihmisoikeuskomitea on KP-sopimuksen 27 artiklan tulkinnan osalta katsonut, että säännöksessä tarkoitettua kieltämistä voi olla esimerkiksi sellainen maan tai luonnonvarojen kilpaileva käyttö, joka estää alkuperäiskansojen elinkeinojen menestymisen alueella. YK:n ihmisoikeuskomitean vuonna 1994 antaman yleiskommentin nro 23 (50) mukaan sopimuksen artikla 27 edellyttää sanamuodostaan huolimatta myös positiivisia erityistoimia vähemmistöön kuuluvien kulttuurioikeuksien suojelemiseksi. Yleiskommentin mukaan alkuperäiskansojen kulttuurimuodon katsotaan kattavan myös niiden maan käyttöön perustuvan elämäntavan ja perinteiset elinkeinot kuten metsästyksen, kalastuksen ja poronhoidon. Kulttuurin suojeleminen edellyttää myös, että vähemmistöyhteisöjen edustajat saavat tehokkaasti osallistua heihin vaikuttavaan päätöksentekoon.

YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista suojelee ja edistää alkuperäiskansojen ja niihin kuuluvien yksilöiden oikeutta nauttia täysimääräisesti ja perusvapauksista. Alkuperäiskansojen oikeuksien julistus ei ole valtioita oikeudellisesti sitova, eikä sillä luoda uusia oikeuksia. Julistus on kuitenkin moraalisesti velvoittava.

Kansainväliset julistukset ja sopimukset velvoittavat myös luonnonvarojen kestäväan käyttöön ja suojeluun. Tukholman (1972) ja Rion (1992) ympäristökongressit ovat korostaneet valtioiden vastuuta luonnonvarojen ja luonnonvaraisten eläinten suojelusta sekä tarvetta kansainväliseen yhteistyöhön. Molemmissa julistuksissa on lisäksi painotettu myös tulevien sukupolvien oikeutta luonnonvaroihin: niitä tulee käyttää kestäväällä tavalla, jotta ne säilyvät myös myöhempien sukupolvien tarpeisiin. Suomi on ratifoinut biologista monimuotoisuutta koskevan yleissopimuksen (SopS 78/1994), joka korostaa muun muassa luonnon ja sen osien kestäväää käyttöä.

Vuonna 2022 järjestettiin Montrealissa YK:n biodiversiteettisopimuksen 15. osapuolikokous. Kokouksen keskeinen tulos oli Kunmingin–Montrealin maailmanlaajuinen luonnon monimuotoisuuskehys (Kunming–Montreal Global Biodiversity Framework), joka sisältää tavoitteet luontokadon pysäyttämiseksi ja kehityksen kääntämiseksi kohti luontopositiivisuutta. Kehyksen päätavoitteita ovat luonnon monimuotoisuuden suojelu ja lajien sekä elinympäristöjen tilan parantaminen, luonnonvarojen kestävä käyttö niin, että ekosysteemit säilyvät ja estetään liikkakäyttöä, sekä geenivarojen hyötyjen oikeudenmukainen jako. Kehyksen toimeenpanon yleisiä lähtökohtia ovat muun muassa ihmisoikeusperusteisuus, kuten sukupuolten tasa-arvo, alkuperäiskansojen oikeudet ja sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus. Kehys kuvastaa hyvin sitä tasapainoa, joka Tenojoen lohikantojenkin suojelussa on pyrittävä säilyttämään: lohikantojen suojelun suhde alkuperäiskansojen oikeuksiin sekä toisaalta lohikantojen elvyttäminen tulevia sukupolvia varten, jotta saamelaisen kalastuskulttuurin jatkuvuus voidaan turvata.

8

Laintarkastus

Asetusehdotusta ei ole tarkastettu oikeusministeriön lainsäädännön kehittäminen ja laintarkastus -yksikössä asian kiireellisyyden vuoksi. Asetuksen pykälärakenne on kuitenkin säilynyt samana kuin vuoden 2024 asetuksessa, joka on käynyt laintarkastuksessa. Sisällöllisesti asetuksessa esitetään muutettavaksi vain 3:a pykälää, joissa säädetään lohenkalastuksen sallimisesta.